

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA IŠVADA,
pateikta 2023 m. birželio 29 d.¹

Byla C-107/23 (PPU) [*Lin*]ⁱ

**C. I.,
C. O.,
K. A.,
L. N.,
S. P.
prieš
Statul român**

(*Curtea de Apel Braşov* (Brašovo apeliacinis teismas, Rumunija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Sąjungos finansinių interesų apsauga – Sukčiavimas PVM srityje – SESV 325 straipsnio 1 dalis – FIA konvencija – Direktyva (ES) 2017/1371 – Pareiga imtis veiksmingų atgrasomųjų priemonių kovojant su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu – Sprendimas 2006/928/EB – Bendradarbiavimo su Rumunija ir jos pažangos siekiant orientacinių tikslų teismų reformos ir kovos su korupcija srityse patikrinimo mechanizmas – Senaties terminas baudžiamosiose bylose – Sprendimas, kuriuo nacionalinės teisės normos dėl baudžiamosios atsakomybės senaties nutraukimo pripažintos prieštaraujančiomis Konstitucijai – Sistemine nebaudžiamumo rizika – Pagrindinių teisių apsauga – Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutinis sakiny – Švelnesnio baudžiamąjo įstatymo taikymo atgaline data principas (*lex mitior*) – Nacionalinis pagrindinių teisių apsaugos standartas – Nacionalinių teismų pareiga visiškai įgyvendinti *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas, Rumunija) sprendimus – Teismų drausminė atsakomybė už šių sprendimų nevykdymą – Teisė netaikyti *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendimų, kurie neatitinka Sąjungos teisės – Sąjungos teisės viršenybės principas“

1. Šiuo prašymu priimti prejudicinį sprendimą nacionalinis teismas siekia, kad Teisingumo Teismas pateiktų įvairių Sąjungos teisės nuostatų išaiškinimą ir jis galėtų nuspręsti, ar asmenų, nuteistų laisvės atėmimo bausme už veikas, kurios kvalifikuojamos kaip mokesčių vengimas ir organizuoto nusikalstamo susivienijimo sukūrimas, pateiktus specialiuosius skundus dėl panaikinimo turi pripažinti priimtinais, ar juos atmesti.

¹ Originalo kalba: ispanų.

ⁱ – Šios bylos pavadinimas išgalvotas. Jis neatitinka jokios bylos šalies tikrojo vardo, pavardės ar pavadinimo.

2. Ginčas iš esmės susijęs su tuo, ar nacionalinė baudžiamosios atsakomybės senaties taikymo tvarka, pagal kurią tam tikrą laikotarpį nenumatyta galimybė nutraukti senaties terminų, įsikišus *Curtea Constitutională* (Konstitucinis Teismas, Rumunija), atitinka Sąjungos teisę. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teigia, kad taikant tokią tvarką gali būti nenubausta už daugelį Sąjungos finansiniams interesams kenkiančių nusikalstamų veikų.

3. Atsakydamas į prejudicinius klausimus, Teisingumo Teismas turės išplėtoti savo dar formuojamą jurisprudenciją dėl švelnesnio baudžiamojo įstatymo (*lex mitior*) taikymo atgaline data principo, kurio apsauga užtikrinama pagal Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 49 straipsnio 1 dalies paskutinį sakinį.

I. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

1. FIA konvencija²

4. FIA konvencijos 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta:

„Šioje Konvencijoje Europos Bendrijų finansiniams interesams kenkiantis sukčiavimas – tai:

<...>

b) pajamų srityje – bet koks tyčinis veikimas ar neveikimas, susijęs su:

- suklastotų, neteisingų ar neišsamių pareiškimų ar dokumentų naudojimu ar pateikimu, kurio padariniai yra neteisėtas Europos Bendrijų bendrojo biudžeto arba Europos Bendrijų valdomų ar jų vardu valdomų biudžetų išteklių mažinimas,

<...>“

5. 2 straipsnyje numatyta:

„1. Kiekviena valstybė narė imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad už 1 straipsnyje nurodytą veiką ir dalyvavimą 1 straipsnio 1 dalyje nurodytoje veikoje, jos kurstymą ar kėsitimąsi ją padaryti būtų baudžiama veiksmingomis, proporcingomis ir atgrasančiomis baudžiamosiomis sankcijomis, įskaitant bent stambaus sukčiavimo atvejais laisvės atėmimą apimančias bausmes, dėl kurių gali būti taikoma ekstradicija, suprantant, kad stambiu sukčiavimu yra laikomas toks sukčiavimas, kuris yra susijęs su tam tikra mažiausia suma, kurią turi nustatyti kiekviena valstybė narė. Ši mažiausia suma negali būti nustatyta didesnė kaip [50 000 EUR].

<...>“

² 1995 m. liepos 26 d. Briuselyje pasirašyta ir prie Tarybos akto pridėta Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu (OL C 316, 1995, p. 49; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 8 t., p. 57, toliau – FIA konvencija).

2. *Sprendimas 2006/928/EB*³

6. 1 straipsnyje nustatyta:

„Kiekvienais metais iki kovo 31 d., o pirmą kartą – ne vėliau kaip 2007 m. kovo 31 d., Rumunija pateiks Komisijai ataskaitą apie padarytą pažangą siekiant priede nurodytų orientacinių tikslų.

<...>“

7. Šio sprendimo priede nurodyta:

„1 straipsnyje minėti orientaciniai tikslai, kurių turi siekti Rumunija:

- 1) Užtikrinti skaidresnį ir veiksmingesnį teisminį procesą, didinant Aukštesniosios magistratų tarybos gebėjimus ir atskaitomybę. Teikti ataskaitas ir stebėti naujųjų Civilinio proceso ir Baudžiamojo proceso kodeksų poveikį.
- 2) Kaip numatyta, įsteigti Integralumo agentūrą, kuri būtų atsakinga už turto, interesų nesuderinamumo ir galimų interesų konfliktų tikrinimą, taip pat už privalomųjų sprendimų priėmimą, kurių pagrindu būtų imamasi atgrasančių sankcijų.
- 3) Remiantis iki šiol padaryta pažanga toliau profesionaliai atlikti nešališkus tyrimus dėl aukštų pareigūnų [aukšties pareigūnams pareikštų] kaltinimų korupcija.
- 4) Imtis tolesnių priemonių užkirsti kelią korupcijai ir kovoti su ja, ypač vietos valdžios institucijose.“

3. *Direktyva (ES) 2017/1371*⁴

8. 2 straipsnio 2 dalyje nurodyta:

„Pajamų iš nuosavų išteklių iš [pridėtinės vertės mokesčio, toliau – PVM] atveju ši direktyva taikoma tik bendros [pridėtinės vertės mokesčio (PVM)] sistemos atžvilgiu vykdomų sunkių nusikalstamų veikų atveju. Šios direktyvos tikslais nusikalstama veika bendros PVM sistemos atžvilgiu laikoma sunkia, kai 3 straipsnio 2 dalies d punkte apibrėžti tyčiniai veiksmai ar neveikimas yra susiję su dviejų ar daugiau Sąjungos valstybių narių teritorija ir bendra jų padaryta žala yra ne mažesnė kaip 10 000 000 EUR.“

9. 16 straipsnyje numatyta:

„1995 m. liepos 26 d. Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos konvencija, įskaitant jos 1996 m. rugsėjo 27 d., 1996 m. lapkričio 29 d. ir 1997 m. birželio 19 d. protokolus, pakeičiama šia direktyva valstybių narių, kurioms ji yra privaloma, atžvilgiu nuo 2019 m. liepos 6 d.

³ 2006 m. gruodžio 13 d. Komisijos sprendimas, nustatantis bendradarbiavimo su Rumunija ir jos pažangos siekiant orientacinių tikslų teismų reformos ir kovos su korupcija srityse patikrinimo mechanizmą (OL L 354, 2006, p. 56).

⁴ 2017 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis (OL L 198, 2017, p. 29; toliau – FIA direktyva).

Valstybių narių, kurioms ši direktyva privaloma, atžvilgiu nuorodos į Konvenciją laikomos nuorodomis į šią direktyvą.“

10. 17 straipsnio 1 dalyje nurodyta:

„Valstybės narės ne vėliau kaip 2019 m. liepos 6 d. priima ir paskelbia įstatymus ir kitus teisės aktus, būtinus, kad būtų laikomasi šios direktyvos. Jos nedelsdamos perduoda Komisijai šių priemonių [nuostatų] tekstus. Tas nuostatas jos taiko nuo 2019 m. liepos 6 d.

<...>“

B. Rumunijos teisė

1. Rumunijos Konstitucija

11. 15 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „įstatymų galia yra nukreipta tik į ateitį, išskyrus švelnesnius baudžiamuosius ar administracinius įstatymus“.

12. 147 straipsnyje numatyta:

„1. Galiojančių įstatymų ir nutarimų, taip pat kitų teisės aktų nuostatos, kurios pripažintos prieštaraujančiomis Konstitucijai, netenka teisinės galios praėjus 45 dienoms nuo Konstitucinio Teismo sprendimo paskelbimo, nebent per šį laikotarpį atitinkamai parlamentas arba vyriausybė suderina Konstitucijai prieštaraujančias nuostatas su Konstitucijos nuostatomis. Šiuo laikotarpiu nuostatų, pripažintų prieštaraujančiomis Konstitucijai, galiojimas automatiškai sustabdomas.

<...>

4. Konstitucinio Teismo sprendimai skelbiami *Monitorul Oficial al României* [(Rumunijos oficialusis leidinys)]. Paprastai jie tampa privalomi nuo paskelbimo dienos ir galioja tik *ex nunc*.“

2. Baudžiamoji teisė

*a) 1969 m. Baudžiamasis kodeksas, iš dalies pakeistas 1996 m.*⁵

13. Pagal jo 123 straipsnio pirmą pastraipą „<...> senaties terminas nutraukiamas atlikus bet kokią veiksmą, apie kurį pagal įstatymą įtariamajam arba kaltinamajam turi būti pranešta vykstant baudžiamajam procesui“.

⁵ Codul Penal din 21 iulie 1968, republicat (pakartotinai paskelbtas 1968 m. liepos 21 d. Baudžiamasis kodeksas) (Monitorul Oficial al României, I dalis, Nr. 65, 1997 m. balandžio 16 d.). Šis Baudžiamasis kodeksas parengtas pagal kodifikuotą jo redakciją, įtvirtintą Lege nr. 140/1996, pentru modificarea și completarea Codului penal (Įstatymas Nr. 140/1996, iš dalies keičiantis Baudžiamąjį kodeksą) (Monitorul Oficial al României, I dalis, Nr. 289, 1996 m. lapkričio 14 d.) ir galiojo iki 2014 m. vasario 1 d. (toliau – 1969 m. Baudžiamasis kodeksas).

b) 2009 m. Baudžiamasis kodeksas⁶

14. 5 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „jeigu nuo nusikalstamos veikos padarymo iki galutinio nuosprendžio priėmimo įsigaliojo vienas ar keli baudžiamieji įstatymai, taikomas švelnesnis įstatymas“.

15. Pagal 5 straipsnio 2 dalį pirmesnė dalis taikoma ir tais atvejais, kai įstatymuose ar tam tikrose jų nuostatose, kurios buvo pripažintos prieštaraujančiomis Konstitucijai, įtvirtintos švelnesnės baudžiamosios nuostatos.

16. 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „jeigu įstatymas, kuriame numatyta švelnesnė bausmė, įsigaliojo įsiteisėjus apkaltinamajam nuosprendžiui, prieš visiškai įvykdant laisvės atėmimo bausmę ar baudą, skirta bausmė, jeigu ji viršija naujajame įstatyme už padarytą nusikaltimą numatytą specialų maksimalų dydį, sumažinama taip, kad neviršytų šio dydžio“.

17. 154 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Baudžiamosios atsakomybės senaties terminai yra tokie:

- a) 15 metų, jeigu už padarytą nusikalstamą veiką pagal teisės aktus baudžiama laisvės atėmimu iki gyvos galvos arba didesne nei 20 metų laisvės atėmimo bausme;
- b) 10 metų, jeigu už padarytą nusikalstamą veiką pagal teisės aktus baudžiama didesne nei 10 metų, bet ne didesne nei 20 metų laisvės atėmimo bausme;
- c) 8 metai, jeigu už padarytą nusikalstamą veiką pagal teisės aktus baudžiama didesne nei 5 metų, bet ne didesne nei 10 metų laisvės atėmimo bausme;
- d) 5 metai, jeigu už padarytą nusikalstamą veiką pagal teisės aktus baudžiama didesne nei 1 metų, bet ne didesne nei 5 metų laisvės atėmimo bausme;
- e) 3 metai, jeigu už padarytą nusikalstamą veiką pagal teisės aktus baudžiama ne didesne nei 1 metų laisvės atėmimo bausme arba bauda.“

18. 155 straipsnyje nurodyta:

„1. Baudžiamosios atsakomybės senaties terminas nutraukiamas atlikus bet kokį procesinį veiksmą proceso metu.

2. Nutraukus šį terminą, pradedamas skaičiuoti naujas senaties terminas.

<...>“

⁶ 2009 m. liepos 17 d. Legea nr. 286/2009 privind Codul penal (Įstatymas Nr. 286/2009 dėl Baudžiamojo kodekso; toliau – 2009 m. Baudžiamasis kodeksas) (Monitorul Oficial al României, I dalis, Nr. 510, 2009 m. liepos 24 d.). Jis galioja nuo 2014 m. vasario 1 d.

19. 2009 m. Baudžiamojo kodekso 155 straipsnis buvo iš dalies pakeistas 2022 m. gegužės 30 d. Dekretu-įstatymu Nr. 71⁷. Dabar šio straipsnio 1 dalis suformuluota taip: „Baudžiamosios atsakomybės senaties terminas nutraukiamas, proceso metu atlikus bet kokią procesinį veiksmą, apie kurį pagal įstatymą turi būti pranešta įtariamajam arba kaltinamajam.“

c) *Baudžiamojo proceso kodeksas*⁸

20. Pagal 426 straipsnio b punktą gali būti teikiamas specialusis skundas dėl galutinių baudžiamųjų nuosprendžių panaikinimo, kai kaltinamasis buvo nuteistas nepaisant įrodymų, kad yra pagrindas nutraukti baudžiamąją bylą.

d) *Konstitucinis sprendimas Nr. 297/2018*

21. 2018 m. balandžio 26 d. Sprendimu Nr. 297/2018, paskelbtu 2018 m. birželio 25 d., *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) patenkino prieštaravimu Konstitucijai pagrįstą skundą ir pripažino, kad 2009 m. Baudžiamojo kodekso 155 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas baudžiamosios atsakomybės senaties termino nutraukimas, proceso metu atlikus bet kokius procesinius veiksmus, prieštarauja Konstitucijai.

22. *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) mano, kad šiai 2009 m. Baudžiamojo kodekso nuostatai trūko nuspėjamumo ir ją taikant pažeistas principas „nėra nusikaltimų ir bausmių be įstatymo“, nes joje vartota sąvoka „bet kokie procesiniai veiksmai“ apėmė ir veiksmus, apie kuriuos nepranešama įtariamajam ar kaltinamajam. Dėl šios aplinkybės atitinkamas asmuo negalėjo žinoti, kad senaties terminas buvo nutrauktas ir pradėtas skaičiuoti naujas jo baudžiamosios atsakomybės senaties terminas⁹.

23. Rumunijos teisės aktų leidėjas nesiėmė veiksmų, kad 2009 m. Baudžiamojo kodekso 155 straipsnio 1 dalis būtų iš dalies pakeista taip, kaip nurodė *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas), ir bendrosios kompetencijos teismuose buvo suformuota nevienoda jurisprudencija dėl baudžiamosios atsakomybės senaties terminų nutraukimo¹⁰.

e) *Konstitucinis sprendimas Nr. 358/2022*

24. 2022 m. gegužės 26 d. Sprendimu Nr. 358/2022, paskelbtu 2022 m. birželio 9 d., *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) patenkino prieštaravimu Konstitucijai pagrįstą skundą ir pripažino, kad 2009 m. Baudžiamojo kodekso 155 straipsnio 1 dalis prieštarauja Konstitucijai.

⁷ *Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 71 din 30 mai 2022 pentru modificarea articolului 155 alineatul (1) din Legea nr. 286/2009 privind Codul penal* (2022 m. gegužės 30 d. Dekretas-įstatymas Nr. 71, kuriuo iš dalies keičiama įstatymo Nr. 286/2009 dėl Baudžiamojo kodekso 155 straipsnio 1 dalis (toliau – Dekretas-įstatymas Nr. 71/2022)) (*Monitorul Oficial al României*, I dalis, Nr. 531, 2022 m. gegužės 30 d.).

⁸ Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală (įstatymas Nr. 135/2010 dėl Baudžiamojo proceso kodekso) (*Monitorul Oficial al României*, I dalis, Nr. 486, 2010 m. liepos 15 d.).

⁹ Priešingai, *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) pripažino, kad ankstesnė teisės akto nuostata (1969 m. Baudžiamojo kodekso 123 straipsnio pirma pastraipa) atitiko Konstitucijoje nustatytas nuspėjamumo sąlygas, nes joje buvo numatyta, kad baudžiamosios atsakomybės senaties terminas gali būti nutrauktas tik atlikus veiksmą, apie kurį pagal įstatymą turėjo būti pranešta įtariamajam.

¹⁰ Kaip teigiama nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Aukščiausiasis Kasacinis ir Teisingumo Teismas, Rumunija) pripažino nepriimtinais tiek prašymus išaiškinti 2009 m. Baudžiamojo kodekso 155 straipsnio 1 dalį, priėmus Konstitucinį sprendimą Nr. 297/2018, tiek specialųjį skundą, kuris teisės interesais pateiktas tam, kad būtų išaiškinta ta nuostata. Tai nurodyta *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Aukščiausiasis Kasacinis ir Teisingumo Teismas) atitinkamai 2019 m. kovo 21 d. Sprendime Nr. 5 ir 2019 m. lapkričio 11 d. Sprendime Nr. 25.

25. Šis teismas pažymėjo, kad:

- teisės aktų leidėjas nesiėmė veiksmų, kaip to reikalaujama Konstitucijos 147 straipsnio 1 dalyje, kad suderintų nuostatas, kurios Sprendimu Nr. 297/2018 pripažintos prieštaraujančiomis Konstitucijai, ir reglamentuotų atvejus, kai baudžiamosios atsakomybės senaties terminas nutraukiamas,
- nesiėmus tokių teisėkūros veiksmų, teisminės institucijos negalėjo pačios nustatyti atsakomybės senaties nutraukimo pagrindų. Trūko aiškumo ir nuspėjamumo, kaip taikoma 2009 m. Baudžiamojo kodekso 155 straipsnio 1 dalis, todėl suformuota nevienoda jurisprudencija. Galiojančiuose teisės aktuose nebuvo teisėkūros nuostatų, būtinų siekiant užtikrinti nuspėjamą minėto Baudžiamojo kodekso 155 straipsnio 1 dalies taikymą priėmus Sprendimą Nr. 297/2018,
- taigi nuo Sprendimo Nr. 297/2018 paskelbimo dienos iki teisės aktų leidėjo priimto norminio teisės akto, aiškiai reglamentuojančio šio termino nutraukimo pagrindus, įsigaliojimo¹¹ Rumunijos pozityviojoje teisėje nebuvo numatyta jokie baudžiamosios atsakomybės senaties termino nutraukimo atvejo.

f) *Înalta Curte de Casație și Justiție (Aukščiausiasis Kasacinis ir Teisingumo Teismas) sprendimas Nr. 67/2022*

26. 2022 m. spalio 25 d. Sprendimu Nr. 67/2022, paskelbtu 2022 m. lapkričio 28 d., *Înalta Curte de Casație și Justiție (Aukščiausiasis Kasacinis ir Teisingumo Teismas)*, nagrinėdamas siekiant teisės interesų pateiktą apeliacinį skundą (taip jį apibrėžia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas)¹², pateikė tokias išvadas:

- teisės normos dėl senaties nutraukimo yra materialinės baudžiamosios teisės normos. Dėl jų taikymo laiko atžvilgiu pažymėtina, kad joms galioja 2009 m. Baudžiamojo kodekso 3 straipsnyje numatytas baudžiamojo įstatymo netaikymo atgaline data principas, išskyrus švelnesnes nuostatas pagal *lex mitior* principą, įtvirtintą Rumunijos Konstitucijos 15 straipsnio 2 dalyje ir minėto Baudžiamojo kodekso 5 straipsnyje,
- nuo 2018 m. birželio 25 d. (Konstitucinio sprendimo Nr. 297/2018, išaiškinto Konstituciniu sprendimu Nr. 358/2022, paskelbimo dienos) iki 2022 m. gegužės 30 d. 2009 m. Baudžiamojo kodekso 155 straipsnio 1 dalyje nebuvo numatyta jokių baudžiamosios atsakomybės senaties termino nutraukimo pagrindų,
- teismas, kuriam pateiktas specialusis skundas dėl panaikinimo, pagrįstas konstitucinių sprendimų Nr. 297/2018 ir Nr. 358/2022 poveikiu, negali iš naujo nagrinėti baudžiamosios atsakomybės senaties, nes apeliacinės instancijos teismas šio baudžiamosios bylos nutraukimo pagrindo poveikį aptarė ir išnagrinėjo per procesą, vykusį prieš priimant Sprendimą Nr. 358/2022.

¹¹ Toks norminis teisės aktas buvo priimtas praėjus kelioms dienoms nuo Konstitucinio sprendimo Nr. 358/2022 paskelbimo (žr. šios išvados 19 punktą).

¹² Iš šio sprendimo aiškinimo matyti, kad tai veikiau yra skundas, pateikiamas siekiant preliminariai pasikonsultuoti dėl teisės klausimų.

3. Teisės aktai, reglamentuojantys teisėjų drausmės tvarką

27. Įstatymo Nr. 303/2004¹³ 99 straipsnio 5 punkte *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendimų arba *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Aukščiausiasis Kasacinis ir Teisingumo Teismas) sprendimų, priimtų išnagrinėjus siekiant teisės interesų pateiktus apeliacinius skundus, nevykdymas buvo laikomas drausminiu nusižengimu.

28. Įstatymo Nr. 303/2022¹⁴ 271 straipsnio 5 punkte numatyta, kad „nesąžiningas pareigų atlikimas arba didelis aplaidumas jas atliekant <...> yra drausminis nusižengimas“.

29. Įstatymo Nr. 303/2022 272 straipsnyje nurodyta:

„1. Teisėjas ar prokuroras elgiasi nesąžiningai, kai sąmoningai pažeidžia materialinės ar proceso teisės normas, siekdamas arba leisdamas pakenkti asmeniui.

2. Teisėjas ar prokuroras elgiasi labai aplaidžiai, kai tyčia šiurkščiai, neabejotinai ir nepateisinamai pažeidžia materialinės ar proceso teisės normas.
<...>“

II. Faktinės aplinkybės, byla ir prejudiciniai klausimai

30. 2020 m. birželio 30 d. galutiniu Nuosprendžiu Nr. 285/AP¹⁵ *Curtea de Apel Brașov* (Brašovo apeliacinis teismas, Rumunija) nuteisė įvairius asmenis (C. O., C. I., L. N., K. A. ir S. P.) už mokesčių vengimą ir organizuoto nusikalstamo susivienijimo sukūrimą.

31. Dėl mokesčių vengimo nuosprendį priėmęs teismas konstatavo, kad 2010 m. nuteistieji visiškai ar iš dalies neįtraukė į savo apskaitą atliktų komercinių sandorių ir pajamų, gautų pardavus nacionaliniams klientams tam tikrą kiekį gazolio, įsigyto taikant akcizų mokėjimo laikino atidėjimo režimą. Taigi valstybės išdui buvo padaryta žalos, susijusios su gazoliui taikomu PVM ir akcizais.

32. Tiems asmenims buvo skirta laisvės atėmimo bausmė ir jie įpareigoti atlyginti mokestinę žalą, kurios bendra suma – 13 964 482 Rumunijos lėjų (RON) (maždaug 3 240 000 EUR), įskaitant PVM.

33. Du iš nuteistųjų (K. A. ir S. P.) šiuo metu atlieka laisvės atėmimo bausmę, vykdydami 2020 m. birželio 30 d. nuosprendį.

34. Nuteistieji prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui pateikė specialųjį skundą dėl 2020 m. birželio 30 d. nuosprendžio panaikinimo (Baudžiamojo proceso kodekso 426 straipsnio b punktas).

¹³ *Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor* (2004 m. birželio 28 d. Įstatymas Nr. 303/2004 dėl teisėjų ir prokurorų statuso) (pakartotinai paskelbtas *Monitorul Oficial al României*, I dalis, Nr. 826, 2005 m. rugsėjo 13 d.).

¹⁴ *Legea nr. 303/2022 din 15 noiembrie 2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor* (2022 m. lapkričio 15 d. Įstatymas Nr. 303/2022 dėl teisėjų ir prokurorų statuso) (paskelbtas *Monitorul Oficial al României*, Nr. 1102, 2022 m. lapkričio 16 d.).

¹⁵ 2020 m. birželio 30 d. nuosprendžiu buvo patvirtintas 2018 m. kovo 13 d. *Tribunalul Brașov* (Brašovo pirmosios instancijos teismas, Rumunija) priimtas Nuosprendis Nr. 38/S.

35. Savo specialiajame skunde jie prašo panaikinti šį nuosprendį, nes buvo nuteisti nepaisant to, kad suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminas. Šiuo klausimu jie remiasi *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendimais Nr. 297/2018 ir Nr. 358/2022.

36. Apeliantai mano, kad:

- jiems turi būti taikomas švelnesnio baudžiamojo įstatymo principas. Švelnesniame įstatyme buvo numatytas trumpesnis baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus, už kuriuos jie nuteisti, senaties terminas, ir jis suėjo prieš priimant galutinį nuosprendį byloje. Tai, koks yra baudžiamosios atsakomybės senaties terminas, paaiškėjo priėmus galutinį apkaltinamąjį nuosprendį, kai buvo paskelbtas Sprendimas Nr. 358/2022, kuriame Konstitucinis Teismas pripažino Baudžiamojo kodekso 155 straipsnio 1 dalį prieštaraujančia Konstitucijai ir nustatė, kad laikotarpiu po Sprendimo Nr. 297/2018 paskelbimo nacionalinės baudžiamosios teisės aktuose nebuvo numatyta jokie baudžiamosios atsakomybės senaties nutraukimo pagrindo,
- aplinkybė, kad, kaip pabrėžta Sprendime Nr. 358/2022, laikotarpiu nuo vieno iki kito konstitucinio sprendimo priėmimo nebuvo baudžiamosios atsakomybės senaties nutraukimo pagrindų, savaime reiškia, kad taikomas švelnesnis baudžiamasis įstatymas. Jis turi būti taikomas kaltinamiesiems, padariusiems nusikaltimus, už kuriuos jie nebuvo galutinai nuteisti iki Sprendimo Nr. 297/2018 paskelbimo dienos. Tokiomis aplinkybėmis, jeigu nebūtų atsižvelgta į senaties termino nutraukimo pagrindus, 2009 m. Baudžiamojo kodekso 154 straipsnio 1 dalies b punkte numatytas 10 metų senaties terminas būtų suėjęs dar neįsiteisėjus apkaltinamajam nuosprendžiui.

37. Nagrinėjant specialųjį skundą, *Ministerul Public – Direcția Națională Anticorupție* (Rumunijos prokuratūros Nacionalinis kovos su korupcija direktoratas, toliau – DNA) paprašė pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kad jis nustatytų, ar SESV 325 straipsnis, Sprendimas 2006/928 ir Chartijos 49 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad pagal juos galima netaikyti Sprendime Nr. 358/2022 įtvirtintos konstitucinės jurisprudencijos. DNA laikėsi nuomonės, kad įgyvendinant šį sprendimą kyla sisteminė nebaudžiamumo rizika tais atvejais, kai taikoma Sąjungos teisė.

38. Priešingai, apeliantai teigė, kad Sąjungos teisės nuostatos nagrinėjamoje byloje yra nesvarbios, todėl netikslinta teikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Be to, jie pažymėjo, kad švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymo principas turi konstitucinio principo statusą ir yra viršesnis už galimas Sąjungos teisės normas.

39. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas tvirtina, kad jeigu būtų patenkinti apeliantų reikalavimai, jis turėtų panaikinti galutinį apkaltinamąjį nuosprendį ir nutraukti baudžiamąją bylą, todėl nebūtų galimybės apeliantams toliau atlikti bausmės. Remdamasis šia prielaida jis iš esmės nurodo įvairias priežastis, kodėl nagrinėjamoje byloje negalima taikyti Rumunijos Konstitucijoje garantuojamo švelnesnio baudžiamojo įstatymo principo, kurio taikymas prieštarautų Sąjungos teisei.

40. Šiomis aplinkybėmis *Curtea de Apel Braşov* (Braşovo apeliacinis teismas) pateikė Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus:

- „1. Ar ESS 2 straipsnis, ESS 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa ir ESS 4 straipsnio 3 dalis, siejami su SESV 325 straipsnio 1 dalimi, FIA konvencijos 2 straipsnio 1 dalimi, FIA direktyvos 2 ir 12 straipsniais ir 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos, atsižvelgiant į veiksmingų ir atgrasomųjų sankcijų principą, stambaus sukčiavimo, pažeidžiančio Europos Sąjungos finansinius interesus, atvejais, ir taikant Komisijos sprendimą 2006/928/EB, su nuoroda į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutinį sakinį, turi būti aiškinami taip, kad pagal juos draudžiama tokia teisinė situacija, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje, kai nuteisti apeliantai specialiajame skunde prašo panaikinti galutinį apkaltinamąjį nuosprendį, remdamiesi švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymo principu, kuris turėtų būti taikomas nagrinėjant bylą iš esmės ir pagal kurį turėjo būti numatytas trumpesnis senaties terminas, pasibaigęs iki sprendimo byloje priėmimo, bet nustatytas po jo, nacionalinio Konstitucinio Teismo sprendimu, kuriuo įstatymo nuostatos, susijusios su baudžiamosios atsakomybės senaties termino nutraukimu (2022 m. sprendimas), buvo pripažintos prieštaraujančiomis Konstitucijai dėl įstatymų leidėjo neveikimo, nes jis nesiėmė veiksmų, kad įstatymo tekstas būtų suderintas su kitu to paties Konstitucinio Teismo sprendimu, priimtu prieš ketverius metus iki pastarojo sprendimo (2018 m. sprendimas), o per šį laikotarpį taikant pirmąjį sprendimą suformuota bendrosios kompetencijos teismų jurisprudencija buvo konsoliduota, nes įstatymo tekstas ir toliau egzistavo tokia forma, kokia buvo numatyta priimant pirmąjį Konstitucinio Teismo sprendimą, o to praktinė pasekmė buvo ta, kad visų nusikalstamų veikų, dėl kurių iki pirmojo Konstitucinio Teismo sprendimo nebuvo priimtas galutinis apkaltinamasis nuosprendis, senaties terminas buvo sutrumpintas per pusę ir dėl to baudžiamoji byla kaltinamųjų šioje byloje atžvilgiu buvo nutraukta?
2. Ar ESS 2 straipsnio nuostatos dėl teisinės valstybės vertybių ir pagarbos žmogaus teisėms visuomenėje, kuriai būdingas teisingumas, ir ESS 4 straipsnio 3 dalies nuostatos dėl Sąjungos ir valstybių narių lojalaus bendradarbiavimo principo, taikant Komisijos sprendimo 2006/928/EB nuostatas dėl išipareigojimo užtikrinti Rumunijos teismų sistemos veiksmingumą ir remiantis Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutiniu sakiniu, kuriame įtvirtintas švelnesnio baudžiamojo įstatymo principas, turi būti aiškinamos taip, kad, kalbant apie visą nacionalinę teismų sistemą, pagal jas draudžiama tokia teisinė situacija, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje, kai nuteisti apeliantai specialiajame skunde prašo panaikinti galutinį apkaltinamąjį nuosprendį, remdamiesi švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymo principu, kuris turėtų būti taikomas nagrinėjant bylą iš esmės ir pagal kurį turėjo būti numatytas trumpesnis senaties terminas, pasibaigęs iki sprendimo byloje priėmimo, bet nustatytas po jo, nacionalinio Konstitucinio Teismo sprendimu, kuriuo įstatymo nuostatos, susijusios su baudžiamosios atsakomybės senaties termino nutraukimu, pripažintos prieštaraujančiomis Konstitucijai (2022 m. sprendimas), tai motyvuojant įstatymų leidėjo neveikimu, nes jis nesiėmė veiksmų, kad įstatymo tekstas būtų suderintas su kitu to paties Konstitucinio Teismo sprendimu, priimtu prieš ketverius metus iki pastarojo sprendimo (2018 m. sprendimas), ir per šį laikotarpį taikant pirmąjį sprendimą suformuota bendrosios kompetencijos teismų jurisprudencija buvo konsoliduota, nes įstatymo tekstas ir toliau egzistavo tokia forma, kokia buvo numatyta priimant pirmąjį Konstitucinio Teismo sprendimą, o to praktinė pasekmė buvo ta, kad visų nusikalstamų veikų, dėl kurių iki pirmojo Konstitucinio Teismo sprendimo nebuvo priimtas galutinis apkaltinamasis nuosprendis, senaties terminas buvo sutrumpintas per pusę ir dėl to baudžiamoji byla kaltinamųjų šioje byloje atžvilgiu buvo nutraukta?

3. Jeigu atsakymas būtų teigiamas ir tik tuo atveju, jei negalima pateikti Sąjungos teisę atitinkančio aiškinimo, ar Sąjungos teisės viršenybės principas turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį draudžiami nacionalinės teisės aktai ar praktika, pagal kuriuos nacionaliniai bendrosios kompetencijos teismai yra saistomi nacionalinio Konstitucinio Teismo sprendimų ir privalomų nacionalinio aukščiausiojo teismo sprendimų ir dėl šios priežasties negali, nepadarydami drausminio nusižengimo, savo iniciatyva netaikyti iš tokių sprendimų kylančios jurisprudencijos, net jei jie, atsižvelgdami į Teisingumo Teismo sprendimą, mano, kad tokia jurisprudencija prieštarauja ESS 2 straipsniui, ESS 19 straipsnio 1 dalies antrai pastraipai ir ESS 4 straipsnio 3 daliai, siejamai su SESV 325 straipsnio 1 dalimi, remiantis Komisijos sprendimu 2006/928/EB ir atsižvelgiant į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutinį sakinį, kaip yra pagrindinėje byloje nagrinėjamos situacijos atveju?⁶

III. Procesas Teisingumo Teisme

41. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teisme gautas 2023 m. vasario 22 d., kartu gautas prašymas taikyti pagreitintą procedūrą.

42. Teisingumo Teismas, gavęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo patvirtinimą, kad dviem iš apeliančių pagrindinėje byloje buvo atimta laisvė vykdant 2020 m. birželio 30 d. nuosprendį ir kad tuo atveju, jeigu būtų patenkinti dėl jų apkaltinamojo nuosprendžio pateikti specialieji skundai, jie būtų paleisti į laisvę, pritarė tam, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą būtų pripažintas priimtiniu skubos tvarka.

43. 2023 m. kovo 24 d. prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nusiuntė Teisingumo Teismui prašymo priimti prejudicinį sprendimą papildymą, kuris perduotas suinteresuotosioms šalims, kad jos į jį atsižvelgtų savo pastabose.

44. Rašytines pastabas pateikė keturi apeliančiai pagrindinėje byloje (C. O., C. I., L. N. ir S. P.), Rumunijos vyriausybė ir Europos Komisija.

45. 2023 m. gegužės 10 d. teismo posėdyje dalyvavo Rumunijos vyriausybės ir Komisijos atstovai.

IV. Vertinimas

A. Priimtinumai

46. Neabejoju, kad suformuluoti trys prejudiciniai klausimai yra priimtini, tačiau man kyla abejonių dėl 2023 m. kovo 24 d. prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo atsiųsto papildymo.

47. Papildyme šis teismas prašo Teisingumo Teismo tuo atveju, jeigu į jo klausimus būtų atsakyta teigiamai, taip pat pateikti argumentų, dėl kurių taikant Rumunijos Konstitucijoje įtvirtintą nediskriminavimo principą tas atsakymas netaptų neveiksmingas¹⁶.

¹⁶ Jis mano, kad dėl *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) jurisprudencijos daug laisvės atėmimo bausmių tapo neveiksmingos, nes nebuvo baudžiamosios atsakomybės senaties nutraukimo pagrindų. Taip susidarė diskriminacinė situacija, pirma, apeliančių šioje byloje ir, antra, nuteistųjų, kuriems netaikomas *lex mitior* principas, atžvilgiu.

48. Papildyme iš tiesų pateiktas naujas atvirai neįvardytas ir papildomas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, kuris, kaip nurodė C. I., C. O. ir Rumunijos vyriausybė, yra hipotetinis¹⁷, nes jis nebūtinas siekiant priimti sprendimą pagrindinėje byloje. Abejonės, dėl kurių pateiktas tas papildymas, susijusios su taikant *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) jurisprudenciją Rumunijos teismų jau panaikintais sprendimais. Apeliantai pagrindinėje byloje nėra atsidūrę tuose sprendimuose nagrinėtoje situacijoje.

B. Pirmasis ir antrasis prejudiciniai klausimai

49. Pirmaisiais dviem prejudiciniais klausimais, į kuriuos galima atsakyti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar tokiomis faktinėmis ir teisinėmis aplinkybėmis, kaip aprašytosios, pagal SESV 325 straipsnio 1 dalį, siejamą su FIA konvencijos 2 straipsniu, Sprendimu 2006/928 ir Chartijos 49 straipsniu, draudžiamos nacionalinės teisės normos ir nacionalinė jurisprudencija dėl baudžiamosios atsakomybės senaties terminų nutraukimo.

50. Abu klausimai pagrįsti prielaida, kad, jeigu nacionalinės teisės normos būtų taikomos taip, kaip tai suprantama pagal konstitucinę jurisprudenciją, kiltų rizika, jog nebus nubausta už Sąjungos finansiniams interesams kenkiančio stambaus sukčiavimo veikas. Atsižvelgdamas į tai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas išdėstydamas argumentus paminėjo, be kita ko, Teisingumo Teismo sprendimus *Åkerberg Fransson*¹⁸, *Taricco ir kt.*¹⁹, *M.A.S. ir M.B.*²⁰ ir *euro Box Promotion ir kt.*²¹.

1. Taikomos Sąjungos teisės nuostatos

51. Visų pirma reikia atmesti galimybę šioje byloje taikyti FIA direktyvą, kurios 12 straipsnyje nustatytos bendrosios taisyklės dėl baudžiamosios atsakomybės už Sąjungos finansiniams interesams kenkiantį sukčiavimą senaties terminų, nes:

- tos bendrosios taisyklės taikomos nusikalstamoms veikoms, padarytoms po 2019 m. liepos 6 d. (17 straipsnis). Šioje byloje veikos, už kurias nubausta, įvykdytos 2010 m.,
- FIA direktyva taikoma sunkioms nusikalstamoms veikoms, kurios įvykdytos bendros PVM sistemos atžvilgiu ir susijusios su dviejų ar daugiau valstybių narių teritorija ir dėl kurių padaryta bendra žala yra ne mažesnė kaip 10 000 000 EUR. Šioje byloje nagrinėjamos nusikalstamos veikos, dėl kurių patirta mažesnės žalos.

¹⁷ Atsisakyti pateikti atsakymą į nacionalinio teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas gali, jeigu akivaizdu, kad prašymas išaiškinti Sąjungos teisę visiškai nesujęs su pagrindinės bylos faktais ar dalyku, *kai problema hipotetinė* (pasviruoju šriftu išskirta mano) arba Teisingumo Teismui nežinomos faktinės aplinkybės ar teisiniai pagrindai, būtini tam, kad jis galėtų naudingai atsakyti į jam pateiktus klausimus (2022 m. vasario 22 d. Sprendimo *Stichting Rookpreventie Jeugd ir kt.* (C-160/20, EU:C:2022:101) 82 punktą).

¹⁸ 2013 m. vasario 26 d. sprendimas, C-617/10, EU:C:2013:105; toliau – Sprendimas *Åkerberg Fransson*.

¹⁹ 2015 m. rugsėjo 8 d. sprendimas, C-105/14, EU:C:2015:555; toliau – Sprendimas *Taricco*.

²⁰ 2017 m. gruodžio 5 d. sprendimas, C-42/17, EU:C:2017:936; toliau – Sprendimas *M. A. S. ir M. B.*

²¹ 2021 m. gruodžio 21 d. sprendimas, C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 ir C-840/19, EU:C:2021:1034; toliau – Sprendimas *euro Box Promotion*.

52. Direktyvoje 2006/112/EB²², siejamoje su ESS 4 straipsnio 3 dalimi, neabejotinai nustatyta valstybių narių pareiga kovoti su sukčiavimu PVM srityje²³, tačiau joje nėra konkrečių taisyklių, taikomų tokiai situacijai, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje.

53. Dėl ESS 2 straipsnio, 19 straipsnio 1 dalies antros pastraipos ir ESS 4 straipsnio 3 dalies pažymėtina, kad į juos galima atsižvelgti analizuojant nacionalinių įstatymų ir jurisprudencijos atitiktį SESV 325 straipsnio 1 daliai, t. y. pirminės teisės normai, kurioje įtvirtintas Sąjungos finansinių interesų apsaugos principas.

54. Tą patį galima pasakyti apie FIA konvenciją, kurioje paašškintas SESV 325 straipsnyje įtvirtintas principas.

55. Be SESV 325 straipsnio, įtakos atsakymui taip pat gali turėti Sprendimas 2006/928²⁴. Nors nusikalstamos veikos, už kurias nagrinėjamu atveju nubausta, susijusios su sukčiavimu PVM srityje, suformavus *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) jurisprudenciją dėl baudžiamosios atsakomybės senaties terminų susidariusi situacija taip pat turi įtakos korupcijos nusikaltimams (visų pirma aukšto lygio korupcijos nusikaltimams), kaip Komisija nurodė savo 2022 m. BTM ataskaitoje²⁵.

56. Pateikęs šiuos paaiškinimus, toliau nagrinėsiu:

- ar taikant Rumunijos konstitucinę jurisprudenciją dėl baudžiamosios atsakomybės senaties nutraukimo pažeidžiamas SESV 325 straipsnis ir Sprendimas 2006/928,
- ar, jeigu būtų nustatytas toks pažeidimas, šiai jurisprudencijai gali būti taikomas *lex mitior* principas, kurio apsauga užtikrinama pagal Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutinį sakinį,
- aplinkybę, kad Rumunijos teisėje egzistuoja aukštesnis *lex mitior* principo apsaugos standartas, su kuriuo susijusi minėta konstitucinė jurisprudencija.

2. SESV 325 straipsnio 1 dalis ir jurisprudencija dėl Sąjungos finansinių interesų apsaugos

57. Pagal SESV 325 straipsnio 1 dalį valstybės narės „Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiam sukčiavimui ir kitoms neteisėtoms veikoms priešinasi taikydamos <...> priemonės, kurių paskirtis yra atgrasinti ir užtikrinti veiksmingą apsaugą valstybėse narėse <...>“²⁶.

²² 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos (OL L 347, 2006, p. 1).

²³ Sprendimo *Åkerberg Fransson* 25 punktą ir Sprendimo *Taricco* 36 punktą. Konkrečiai „iš [Direktyvos 2006/112] 2 ir 273 straipsnių, aiškinamų atsižvelgiant į ESS 4 straipsnio 3 dalį, matyti, jog [valstybės narės] privalo imtis visų teisėkūros ir administracinių priemonių, kurios būtų tinkamos siekiant užtikrinti viso PVM surinkimą jų teritorijoje ir kovoti su sukčiavimu“ (2018 m. gegužės 2 d. Sprendimo *Scialdone*, C-574/15, EU:C:2018:295, 26 punktą).

²⁴ Dėl jo pobūdžio, turinio ir pasekmių žr. 2021 m. gegužės 18 d. Sprendimo *Asociația „Forumul Judecătorilor din România“ ir kt.* (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 ir C-397/19, EU:C:2021:393; toliau – Sprendimas *Asociația „Forumul Judecătorilor din România“*) 152–178 punktus ir Sprendimo *euro Box Promotion* 155–175 punktus.

²⁵ 2022 m. lapkričio 22 d. dokumentas COM(2022) 664 *final*, Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Rumunijos pažangos įgyvendinant bendradarbiavimo ir tikrinimo mechanizmą (toliau – 2022 m. BTM ataskaita), p. 13 ir 27.

²⁶ 2018 m. birželio 5 d. Sprendimo *Kolev ir kt.* (C-612/15, EU:C:2018:392; toliau – Sprendimas *Kolev*) 50 punktą, 2019 m. sausio 17 d. Sprendimo *Dzivev ir kt.* (C-310/16, EU:C:2019:30; toliau – Sprendimas *Dzivev*) 25 punktą ir Sprendimo *euro Box Promotion* 181 punktą.

58. Valstybės narės visų pirma privalo imtis būtinų priemonių siekdamos užtikrinti veiksmingą ir visišką nuosavų išteklių surinkimą, įskaitant pajamas, gautas suderintoms PVM apmokestinimo bazėms taikant vienodą tarifą²⁷.

59. Teisingumo Teismas teigia²⁸, kad SESV 325 straipsnyje pateikta nuoroda į „Sąjungos finansiniams interesams kenkian[tį] sukčiavim[ą] ir kit[as] neteisėt[as] veik[as]“ reiškia, jog korupcijos veiksmai gali būti susiję su sukčiavimo atvejais, ir, atvirkščiai, sukčiavimą gali palengvinti korupcijos veiksmai. Kenksmingą poveikį finansiniams interesams tam tikrais atvejais gali lemti sukčiavimo PVM srityje ir korupcijos veikslių sutaptis²⁹.

60. FIA konvencijos 1 straipsnyje apibrėžtas „sukčiavimas“³⁰ apima pajamas, gautas taikant vienodą tarifą suderintai PVM apmokestinimo bazei, nustatytai pagal Sąjungos taisykles³¹.

61. Kaip jau nurodžiau, nagrinėjamoje byloje asmenys buvo nuteisti už mokesčių vengimą ir nusikalstamo susivienijimo sukūrimą – nusikaltimus, susijusius su gazoliui taikomu PVM ir akcizais. Taigi nėra abejonių, kad taikoma SESV 325 straipsnio 1 dalis ir kad įvykdytas stambus sukčiavimas, kenkiantis Europos Sąjungos finansiniams interesams: sukčiavimo suma viršija 50 000 EUR (FIA konvencijos 2 straipsnio 1 dalis).

62. Įgyvendindamos SESV 325 straipsnio 1 dalį, valstybės narės turi laisvę pasirinkti taikytinas sankcijas. Šios sankcijos gali būti administracinės, baudžiamosios arba jų dviejų derinys. Bet kuriuo atveju jomis turi būti užtikrintas visų pajamų iš PVM surinkimas ir taip apsaugoti Sąjungos finansiniai interesai. Baudžiamosios sankcijos gali būti būtinos tam, kad būtų veiksmingai ir atgrasančiu būdu kovojama su tam tikrais stambaus sukčiavimo PVM srityje atvejais³².

63. Rumunijos teisėje numatytos baudžiamosios sankcijos už tokį sukčiavimą, ir šiame prašyme priimti prejudicinį sprendimą visiškai neabejojama, kad pačios šios sankcijos yra veiksmingos ir atgrasomos. Be to, neginčijama, kad 2009 m. Baudžiamajame kodekse apskritai numatyti šios kategorijos nusikaltimų senaties terminai³³ yra tinkami³⁴, t. y. jie neprieštarauja sankcijų veiksmingumui ir atgrasomumui. Tie terminai viršija FIA direktyvos 12 straipsnyje nustatytus minimalius terminus.

²⁷ Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 31 ir 32 punktai, Sprendimo *Kolev* 51 ir 52 punktai ir Sprendimo *euro Box Promotion* 182 punktas.

²⁸ „[A]tsižvelgiant į Sąjungos finansinių interesų apsaugos, kuri yra Sąjungos tikslas, svarbą <...>, [SESV 325 straipsnio 1 dalyje pateikta] sąvoka „neteisėta veika“ negali būti aiškinama siaurai“ (2018 m. gegužės 2 d. Sprendimo *Scialdone*, C-574/15, EU:C:2018:295, 45 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

²⁹ Sprendimo *euro Box Promotion* 186 punktas ir generalinio advokato M. Bobek išvados toje byloje (EU:C:2021:170) 98 ir 99 punktai.

³⁰ „[B]et koks tyčinis veikimas ar neveikimas, susijęs su <...> suklastotų, neteisingų ar neišsamių pareiškimų ar dokumentų naudojimu ar pateikimu, kurio padariniai yra neteisėtas [Sąjungos] bendrojo biudžeto arba [Sąjungos] valdomų ar [jos] vardu valdomų biudžetų išteklių mažinimas.“

³¹ Sprendimo *Taricco* 41 punktas.

³² Sprendimo *Taricco* 39 punktas.

³³ „Pirmuoju atveju nacionalinės teisės aktų leidėjas turi numatyti senaties taisykles, kurios leistų įvykdyti pareigas pagal SESV 325 straipsnį, atsižvelgiant į Sprendimo *Taricco* 58 punkte Teisingumo Teismo pateiktus argumentus. Būtent šis teisės aktų leidėjas turi užtikrinti, kad nacionalinė senaties taikymo tvarka baudžiamosios teisės srityje nelemtų nebaudžiamumo daugeliu sukčiavimo stambia mastu PVM srityje atvejų <...>“ (Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 41 punktas).

³⁴ Kaip savo rašytinėse pastabose nurodė L. N., 2009 m. Baudžiamojo kodekso 154 straipsnyje numatyti senaties terminai, taikomi stambaus sukčiavimo PVM srityje atveju, yra 8–10 metų.

64. Taigi iškelta problema susijusi ne su Rumunijos teisėje nustatytais sankcijomis ir 2009 m. Baudžiamajame kodekse numatytais senaties terminais, o su tuo, kad priėmus du *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendimus nėra teisinės galimybės nutraukti šių terminų.

65. Rumunijos aukščiausiai teismai teigia, kad baudžiamosios atsakomybės senaties terminas jų teisės sistemoje yra materialinės teisės (taigi ne proceso teisės) dalis. Kaip nurodysiu toliau, šis teiginys neprieštarauja Sąjungos teisei.

66. Tų sprendimų ir nacionalinės teisės aktų leidėjo neveikimo pasekmė yra ta, kad tam tikru laikotarpiu³⁵ jokių teisės aktu, priimtu per baudžiamąjį procesą, nebuvo galima nutraukti baudžiamosios atsakomybės senaties terminų. Nutraukimo pagrindų išnykimas laikomas „švelnesniu baudžiamuoju įstatymu“, kaip tai suprantama pagal Rumunijos Konstitucijos 15 straipsnio 2 dalį ir 2009 m. Baudžiamojo kodekso 5 straipsnį. Nors žemesnės instancijos teismų jurisprudencija skiriasi, nagrinėjant šį laikotarpį reikia vadovautis būtent tokia Rumunijos teisės aiškinimu, nes *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) savo sprendimuose Nr. 297/2018 ir Nr. 297/2018 ir *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Aukščiausiasis Kasacinis ir Teisingumo Teismas) savo Sprendime Nr. 67/2022, priimtame siekiant teisės interesų, nustatė, kad tai yra privaloma.

67. Taigi dėl asmenų, nuteistų tiek už Sąjungos finansiniams interesams kenkiantį stambų sukčiavimą, tiek už kitus nusikaltimus³⁶, priimti apkaltinamieji nuosprendžiai gali būti panaikinti ir tie asmenys gali būti paleisti iš laisvės atėmimo vietų: pakanka, kad nuo veikų padarymo iki galutinio nuosprendžio, kuriuo paskirtos bausmės, būtų praėję 2009 m. Baudžiamajame kodekse numatyti senaties terminai (nėra galimybės atsižvelgti į jokių nutraukimo pagrindus).

68. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas³⁷ pritaria nacionalinės teisės aiškinimui, pagal kurį galima paneigti, kad byloje taikomas „švelnesnis baudžiamasis įstatymas“³⁸. Vis dėlto pareiga nuspręsti dėl šio klausimo tenka tik jam. Galimybė aiškinti nacionalinę teisę taip, kad aiškinimas atitiktų Sąjungos teisę, net jeigu nukrypstama nuo aukščiausios instancijos teismo jurisprudencijos, yra ribota, nes nacionalinė teisė nėra aiškinama *contra legem*³⁹.

69. Savo ruožtu nematau galimybės aiškinti Rumunijos konstitucinės teisės normas ir konstitucinę jurisprudenciją dėl baudžiamosios atsakomybės senaties terminų nutraukimo 2018–2022 m. taip, kad toks aiškinimas neprieštarautų *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendimams. Šiuose sprendimuose galutinai nustatyta Rumunijoje taikoma teisė, o juose įtvirtinta jurisprudencija yra „galutinis žodis“ dėl nacionalinės teisės⁴⁰.

³⁵ Nuo 2018 m. birželio 25 d. (*Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendimo Nr. 297/2018 oficialaus paskelbimo dienos) iki 2022 m. gegužės 30 d. (Dekreto-įstatymo Nr. 71/2022 oficialaus paskelbimo ir įsigaliojimo dienos).

³⁶ Teisingumo Teismas 2023 m. sausio 12 d. Nutartimi *SNI* (C-506/22, nepaskelbta Rink., EU:C:2023:46) pripažino nepriimtiniu prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl atvejų, kai švelnesnis baudžiamasis įstatymas asmenims, nuteistiems už vairavimą be vairuotojo pažymėjimo, taikomas dėl to, kad išnyko baudžiamosios atsakomybės senaties terminų nutraukimo pagrindai.

³⁷ Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą 121 punktą.

³⁸ Panašiai tvirtina ir Komisija – ji teigia, kad 2018–2022 m. laikotarpiu, iki Dekreto-įstatymo Nr. 71/2022 paskelbimo, bendrosios kompetencijos teismai *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendimą Nr. 297/2018 taikė taip, kad priėmus teisės aktus, apie kuriuos pranešta įtariamajam, baudžiamosios atsakomybės senaties terminai buvo nutraukiami. Kadangi toks sprendimas atitinka numatytąjį 1969 m. Baudžiamajame kodekse, nagrinėjamu laikotarpiu nebuvo švelnesnio baudžiamojo įstatymo, todėl nėra būtina netaikyti konstitucinės jurisprudencijos.

³⁹ 2020 m. kovo 4 d. Sprendimo *Telecom Italia* (C-34/19, EU:C:2020:148) 59 ir 60 punktai ir 2023 m. gegužės 4 d. Sprendimo *Agenția Națională de Integritate* (C-40/21, EU:C:2023:367) 71 punktą.

⁴⁰ Rumunijos teisę aiškinant *contra legem*, tikriausiai būtų pažeista Rumunijos Konstitucijos 147 straipsnio 4 dalis, nors sprendimą šiuo klausimu turi priimti tik nacionaliniai teismai.

70. Atmetus kitokio aiškinimo galimybę reikia išsiaiškinti, ar taikant nacionalinę teisę, įtvirtintą teisės normose ir jas aiškinančioje konstitucinėje jurisprudencijoje, pažeidžiama pareiga už Sąjungos finansiniams interesams kenkiantį stambų sukčiavimą taikyti veiksmingas ir atgrasomas baudžiamąsias sankcijas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pripažįsta, kad tokia pareiga pažeidžiama.

71. Remiantis per prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrą turėta informacija, toks vertinimas galėtų būti laikomas pagrįstu, jeigu dėl Rumunijoje susiklosčiusios padėties nagrinėjamu laikotarpiu būtų nenubausta už labai daug Sąjungos finansiniams interesams kenkiančių nusikaltimų ir taip nesilaikyta SESV 325 straipsnio 1 dalies.

72. Teisingumo Teismas nurodė, kad pareiga kovoti su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančia neteisėta veika taikant atgrasomas ir veiksmingas priemones veikia tiesiogiai. SESV 325 straipsnio 1 dalyje valstybėms narėms nustatyta tiksli ir besąlygiška pareiga pasiekti rezultatą⁴¹.

73. Kiekviena valstybė narė turi užtikrinti, kad Sąjungos finansiniams interesams kenkiančioms nusikalstamoms veikoms taikomos taisyklės nebūtų sukurtos taip, kad dėl jų kiltų sisteminė nebaudžiamumo rizika. Vis dėlto ji turi tai padaryti kartu užtikrindama kaltinamųjų pagrindinių teisių apsaugą⁴².

74. Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nurodyta, kad Rumunijos teisės aktu leidėjas beveik ketverius metus nevykdė tokios pareigos, nes priėmus *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendimą Nr. 297/2018 iš dalies nepakeitė 2009 m. Baudžiamojo kodekso 155 straipsnio 1 dalies. Pakeitimas galiausiai buvo padarytas Dekretu-įstatymu Nr. 71/2022, tačiau laikotarpiu nuo to sprendimo iki šio dekretu-įstatymo priėmimo liko nenubausta už daugelį sunkių nusikalstamų veikų ir dėl to pakenkta Sąjungos finansiniams interesams, nes *lex mitior* buvo taikomas atgaline data.

3. Sprendimas 2006/928 ir sisteminė nebaudžiamumo rizika

75. Sprendimas 2006/928 – tai teisės aktas, Komisijos priimtas remiantis Stojimo aktu, kuris yra Sąjungos pirminės teisės dalis. Konkrečiai kalbant, jis yra sprendimas, kaip tai suprantama pagal SESV 288 straipsnio ketvirtą pastraipą.

76. Komisijos ataskaitas Europos Parlamentui ir Tarybai, parengtas pagal Sprendimu 2006/928 nustatytą bendradarbiavimo ir tikrinimo mechanizmą (BTM), taip pat reikia laikyti Sąjungos institucijos priimtais teisės aktais, kurių teisinis pagrindas yra šio sprendimo 2 straipsnis⁴³.

77. Teisingumo Teismas jau yra išnagrinėjęs Sprendimo 2006/928 pobūdį ir teisines pasekmes; jis pabrėžė, kad šis sprendimas Rumunijai yra privalomas visas, kol nebus panaikintas.

⁴¹ Sprendimo *Taricco* 51 punktas.

⁴² Sprendimo *Kolev* 65 punktas ir Sprendimo *Dzivev* 31 punktas.

⁴³ Sprendimo *Asociația Forumul Judecătorilor din România* 149 punktas ir Sprendimo *euro Box Promotion* 156 punktas.

78. Sprendimo 2006/928 priede pateikti orientaciniai tikslai skirti užtikrinti, kad Rumunija laikytusi teisinės valstybės vertybės (ESS 2 straipsnis), ir yra privalomi šiai valstybei narei: ji turi imtis tinkamų priemonių tiems tikslams pasiekti, pagal lojalaus bendradarbiavimo principą (ESS 4 straipsnio 3 dalis) tinkamai atsižvelgdama į Komisijos parengtas ataskaitas ir tose ataskaitose pateiktas rekomendacijas⁴⁴.

79. Konkrečiai kalbant, Sprendimu 2006/928 buvo nustatytas BTM ir numatyti orientaciniai tikslai dėl Rumunijos teismų sistemos reformos ir kovos su korupcija, nurodyti šio sprendimo 1 straipsnyje ir išsamiai aprašyti jo priede. Šie orientaciniai tikslai privalomi, todėl Rumunijai yra nustatyta konkreti pareiga pasiekti juos ir nesiimti jokių priemonių, galinčių trukdyti tai padaryti⁴⁵.

80. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pabrėžia, kad Rumunijos teismai nutraukia baudžiamąsias bylas, įskaitant tas, kurios pradėtos gavus specialųjį ieškinį dėl panaikinimo, nes, taikant *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) jurisprudenciją, 2018–2022 m. buvo išnykę baudžiamosios atsakomybės senaties terminų nutraukimo pagrindai.

81. Tokiomis aplinkybėmis šis teismas primena, kad 2022 m. BTM ataskaitoje nustatyta, jog nagrinėjama situacija gali turėti „didel[į] poveik[į] vykstantiems ikiteisminiams ir teismo procesams“, o tai gali turėti „sunkių padarinių“, nes „daugelyje bylų bus <...> panaikinta baudžiamoji atsakomybė“⁴⁶. Taigi jis mano, kad tokia situacija daro poveikį visai Rumunijos teismų sistemai.

82. Iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo ir 2022 m. BTM ataskaitoje aprašytos situacijos matyti, kad yra kilusi rizika, jog nebus nubausta už 2018–2022 m. Rumunijoje įvykdytus stambaus masto sukčiavimo nusikaltimus, pakenkusius Sąjungos finansiniams interesams (ir su jais dažnai siejamus aukšto lygio korupcijos nusikaltimus), nors tiksliai nenustatyta, kiek bylų yra susijusios su šiais finansiniais interesais. Tokia rizika kyla dėl to, kad nebuvo baudžiamosios atsakomybės senaties terminų nutraukimo pagrindų (ir kartu dėl to, kad atitinkamų baudžiamųjų procesų trukmė pernelyg ilga ir viršija senaties terminą).

83. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas kaip faktinę aplinkybę turi nustatyti, ar dėl *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) jurisprudencijos Rumunijos valstybei kyla sisteminė rizika, kad nebus nubausta už stambaus masto sukčiavimo, pakenkusio Sąjungos finansiniams interesams, nusikaltimus ir su jais susijusius korupcijos nusikaltimus. Tokiu atveju Rumunija neįvykdytų konkrečios pareigos pasiekti Sprendimo 2006/928 priede nustatytus orientacinius tikslus (visų pirma kovos su korupcija orientacinius tikslus).

⁴⁴ Sprendimo *Asociația Forumul Judecătorilor din România* 178 punktas ir Sprendimo *euro Box Promotion* 175 punktas.

⁴⁵ Sprendimo *Asociația Forumul Judecătorilor din România* 172 punktas ir Sprendimo *euro Box Promotion* 169 punktas.

⁴⁶ „Remiantis DNA [Nacionalinio kovos su korupcija direktorato] paskelbtais skaičiavimais, iš viso galėtų būti nutrauktos 557 baudžiamosios bylos, pagal kurias vykdomas baudžiamasis persekiojimas arba kurios nagrinėjamos teismuose. Nors tikslią žalą reikėtų įvertinti kiekvienu konkrečiu atveju, DNA apskaičiuota žala šiais atvejais siekia apie 1,2 mlrd. EUR, o bendra žalos dėl kyšininkavimo ir prekybos poveikiu suma – apie 150 mln. EUR. <...> Be korupcijos bylų, remiantis specializuotos prokuratūros, tiriančios terorizmo ir organizuoto nusikalstamumo bylas, skaičiavimu, <...> būtų paveiktos iš viso 605 nagrinėjamos bylos, kurių bendra apskaičiuota finansinė žala viršija 1 mlrd. EUR. Su kitais nusikaltimais susijusių skaičiavimų generalinė prokuratūra nepateikė“ (dokumentas COM(2022) 664 *final*, p. 27).

4. Chartijos 49 straipsnis ir švelnesnis baudžiamasis įstatymas

84. SESV 325 straipsnio 1 dalis, kaip ir Sprendimas 2006/928, veikia tiesiogiai. Pagal Sąjungos teisės viršenybės principą abiejų teisės aktų nuostatos automatiškai lemia bet kokių joms prieštaraujančių nacionalinės teisės nuostatų netaikymą⁴⁷.

85. „<...> [K]ompetentingi nacionaliniai teismai turi užtikrinti visišką pareigų pagal SESV 325 straipsnio 1 ir 2 dalis vykdymą ir netaikyti nacionalinės teisės nuostatų, be kita ko, senaties srityje, kurios baudžiamojoje byloje dėl sunkių nusikaltimų PVM srityje užkerta kelią taikyti veiksmingas ir atgrasomas sankcijas siekiant kovoti su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu“⁴⁸.

86. Nagrinėjamoje byloje taikoma SESV 325 straipsnio 1 dalis ir Sprendimas 2006/928, t. y. „įgyvendin[ama] Sąjungos teis[ė]“, kaip tai suprantama pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį.

87. Remdamasis šia prielaida, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi užtikrinti, kad būtų paisoma Chartijos garantuojamų pagrindinių teisių (nagrinėjamu atveju – nuteistųjų teisių). Jeigu atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, jis nuspręs netaikyti nacionalinės jurisprudencijos, susijusios su tuo, kad 2018–2022 m. nebuvo baudžiamosios atsakomybės senaties nutraukimo pagrindų, jis negalės to daryti nesiremdamas Chartijos nuostatomis, kurios yra ne mažiau svarbios nei SESV 325 straipsnio 1 dalis⁴⁹.

88. Pareiga užtikrinti veiksmingą Sąjungos nuosavų išteklių surinkimą neatleidžia nacionalinių teismų nuo pareigos užtikrinti Chartijoje garantuojamų pagrindinių teisių laikymąsi, kai baudžiamieji procesai susiję su nusikalstamomis veikomis PVM srityje ir juose taikoma Sąjungos teisė⁵⁰.

89. Šiomis aplinkybėmis pagrindinė teisė, galinti pateisinti Rumunijos konstitucinės jurisprudencijos išlaidą ir taikymą, yra įtvirtinta Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutiniame sakinyje: švelnesnio baudžiamojo įstatymo arba *lex mitior* taikymas atgaline data.

90. Kartoju, pareiga apsaugoti nuosavus Sąjungos išteklius PVM srityje negali atleisti nacionalinių teismų nuo pareigos taikyti *lex mitior*, kaip principo, susijusio su bausmių teisėtumo principu, kuris yra neatsiejama teisinės valstybės dalis. Savo ruožtu teisinė valstybė yra viena iš pagrindinių vertybių, kuriomis grindžiama Sąjunga (ESS 2 straipsnis).

91. Pagal Chartijos 49 straipsnio 1 dalį „<...> negali būti skiriama griežtesnė bausmė negu ta, kuri buvo taikoma nusikalstamos veikos padarymo metu. Jeigu po to, kai nusikalstama veika buvo padaryta, įstatymo nustatyta lengvesnė bausmė, skiriama lengvesnė bausmė.“

⁴⁷ Sprendimo *Taricco* 50–52 punktai.

⁴⁸ Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 39 punktas.

⁴⁹ Sprendimo *Kolev* 68 ir 71 punktai, Sprendimo *Dzivev* 33 punktas ir Sprendimo *euro Box Promotion* 204 punktas.

⁵⁰ Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 52 punkte nurodyta: „Šis Chartijos 49 straipsnyje įtvirtintas principas [„nėra nusikaltimų ir bausmių be įstatymo“] taikomas valstybėms narėms, kai jos įgyvendina Sąjungos teisę pagal šios Chartijos 51 straipsnio 1 dalį; būtent tai yra tuomet, kai jos, vykdydamos savo pareigas pagal SESV 325 straipsnį, numato baudžiamųjų sankcijų taikymą už nusikaltimus PVM srityje. Taigi pareiga veiksmingai surinkti Sąjungos išteklius negali prieštarauti šiam principui.“

92. Taip Chartijoje įtvirtintas švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymo atgaline data principas yra Sąjungos pirminės teisės dalis⁵¹, jis taip pat nustatytas Sąjungos valstybių narių sudarytose tarptautinėse sutartyse⁵².

93. Teisingumo Teismas teigia, kad „švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymas būtinai susijęs su įstatymų kaita laikui bėgant ir pagrįstas išvada, kad teisės aktų leidėjas pakeitė savo nuomonę arba dėl faktinių aplinkybių baudžiamojo kvalifikavimo, arba dėl bausmės, taikytinos už nusikalstamą veiką“⁵³.

94. *Lex mitior* principas suprantamas kaip draudimo taikyti baudžiamosios teisės normas atgaline data išimtis. Kadangi taikymas atgaline data *in bonam partem* yra naudingas kaltinamajam, negalima teigti, kad įgyvendinant vėlesnį baudžiamąjį įstatymą nepaisoma bausmių teisėtumo principo (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). Paprasčiausiai vietoj buvusio įstatymo, galiojusio tuo metu, kai klostėsi nusikalstamą veiką sudarančios faktinės aplinkybės, atgaline data taikomas naujasis įstatymas, todėl kaltinamojo (arba nuteistojo) padėtis baudžiamosios teisės požiūriu pagerėja.

95. Nors *lex mitior* principo pagrindas ginčytinas, šis principas grindžiamas argumentu, kad asmuo neturi būti nuteistas už tokį elgesį, už kurį, (pasikeitusia) teisės aktų leidėjo nuomone, nebėra baustinas ankstesniame įstatyme numatyta bausme, ir jam neturi būti palikta laisvės atėmimo bausmė. Taigi šiam asmeniui *naudinga* tai, kad taikomos vėlesniuose įstatymuose nustatytos naujos vertybės⁵⁴.

96. Remiantis su Chartija susijusiais išaiškinimais (52 straipsnio 3 dalimi) matyti, kad Chartijos 49 straipsnyje įtvirtintos teisės esmė ir taikymo sritis yra ta pati kaip teisės, garantuojamos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau – EŽTK).

97. Kadangi EŽTK šis principas nebuvo aiškiai nustatytas, Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT), vadovaudamasis Teisingumo Teismo jurisprudencija, jį suformulavo remdamasis EŽTK 7 straipsniu⁵⁵.

98. EŽTT nurodė, kad:

– „[j]eigu griežtesnė bausmė būtų skirta vien dėl to, kad ji buvo numatyta tuo metu, kai įvykdytas nusikaltimas, baudžiamųjų įstatymų kaitą laiko atžvilgiu reglamentuojančios taisyklės būtų taikomos kaltinamojo nenaudai. Tai reikštų, kad nepaisoma jokių kaltinamajam palankių teisės aktų pakeitimų, padarytų iki nuosprendžio priėmimo, ir toliau skiriamos bausmės, kurias valstybė ir jos atstovaujama bendruomenė dabar laiko per didelėmis“⁵⁶,

⁵¹ Anksčiau Teisingumo Teismas yra pažymėjęs, kad šis principas susiformavo iš valstybių narių bendrųjų konstitucinių tradicijų, todėl turi būti laikomas vienu iš bendrųjų Sąjungos teisės principų, į kuriuos nacionalinis teismas turi atsižvelgti, kai taiko nacionalinę teisę: 2018 m. rugpjūčio 7 d. Sprendimo *Clergeau ir kt.* (C-115/17, EU:C:2018:651; toliau – Sprendimas *Clergeau*) 26 punktą, 2016 m. spalio 6 d. Sprendimo *Paoletti ir kt.* (C-218/15, EU:C:2016:748; toliau – Sprendimas *Paoletti*) 25 punktą ir 2005 m. gegužės 3 d. Sprendimo *Berlusconi ir kt.* (C-387/02, C-391/02 ir C-403/02, EU:C:2005:270) 68 ir 69 punktai.

⁵² Žr. visų pirma Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto, pateikto pasirašyti 1966 m. gruodžio 19 d. (*UN Treaty Series*, Rink. Nr. 999, p. 171), 15 straipsnio 1 dalies pirmą sakinį.

⁵³ Sprendimo *Clergeau* 33 punktą ir Sprendimo *Paoletti* 27 punktą.

⁵⁴ Generalinės advokatės J. Kokott išvados sujungtose bylose *Berlusconi ir kt.* (C-387/02, C-391/02 ir C-403/02, EU:C:2004:624) 159–161 punktai ir išvados byloje *Clergeau ir kt.* (C-115/17, EU:C:2018:240) 39 ir 40 punktai, taip pat generalinio advokato M. Bobek išvados byloje *Scialdone* (C-574/15, EU:C:2017:553) 155–160 punktai. Taip pat žr. Sprendimo *Paoletti* 27 punktą.

⁵⁵ 2009 m. rugsėjo 17 d. EŽTT Didžiosios kolegijos sprendimo *Scoppola prieš Italiją* (Nr. 2) (CE:ECHR:2009:0917JUD001024903; toliau – Sprendimas *Scoppola prieš Italiją*) 108 punktą.

⁵⁶ EŽTT sprendimo *Scoppola prieš Italiją* 108 punktą.

- „pareiga taikyti tą baudžiamąjį įstatymą, kurio nuostatos yra palankiausias kaltinamajam, galima paaikškinti vienu baudžiamųjų įstatymų pakeitimo kitais taisyklės, o tai atitinka kitą esminę [EŽTK] 7 straipsnio nuostatą, būtent bausmių nuspėjamumą“⁵⁷,
- taikymo atgaline data principas reiškia, kad „jeigu baudžiamasis įstatymas, galiojęs nusikalstamos veikos padarymo metu, ir paskesni baudžiamieji įstatymai, priimti prieš priimant galutinį nuosprendį, skiriasi, teismas turi taikyti tą įstatymą, kurio nuostatos yra palankesnės kaltinamajam“⁵⁸.

99. Vis dėlto iki šiol nei EŽTT, nei Teisingumo Teismas tiksliai nėra apibrėžę *lex mitior* principo tikslios taikymo srities tokiais atvejais, kaip nagrinėjamas šioje byloje. Pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą padės Teisingumo Teismui išplėtoti savo jurisprudenciją siekiant nuspręsti, ar iš Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutinio sakinio matyti, kad:

- *lex mitior* principas taikomas baudžiamosios atsakomybės senaties terminams ir jų nutraukimo pagrindams,
- baudžiamosios teisės aktų pakeitimas yra lygiavertis nacionalinio Konstitucinio Teismo jurisprudencijai, siekiant taikyti *lex mitior* principą,
- į išplėstą *lex mitior* principo taikymo sritį patenka tik baudžiamosios bylos, kuriose dar nepriimtas galutinis nuosprendis, ar, priešingai, ir bylos, kuriose priimti *res judicata* galią turintys nuosprendžiai (taigi nuosprendžiai, turintys poveikį bausmėms vykdymo etape).

100. Valstybių narių konstitucinės tradicijos, susijusios su *lex mitior* principu, iš tiesų yra „nelabai panašios“. Vienose šalyse ši pagrindinė baudžiamosios teisės garantija praktiškai netaikoma, o kitose – taikoma plačiai ir net yra konstitucinio pobūdžio (be kita ko, Portugalijoje, Rumunijoje, Italijoje ar Ispanijoje). Manau, kad Teisingumo Teismas pagal Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutinį sakinį turėtų nustatyti konkretų nepriklausomą apsaugos standartą, kurį taikant būtų užtikrinta aukšto lygio, o ne *de minimis* apsauga subjektams, kuriems tas standartas skirtas.

a) *Lex mitior ir baudžiamosios atsakomybės senaties nutraukimas*

101. Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutiniame sakinyje nurodyta, kad įstatymas, kuriame nustatyta „lengvesnė bausmė“, taikomas atgaline data. Kaip minėjau, Teisingumo Teismas yra pažymėjęs, kad švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymas pagrįstas išvada, jog teisės aktų leidėjas pakeitė savo nuomonę „arba dėl faktinių aplinkybių baudžiamojo kvalifikavimo, arba dėl bausmės, taikytinos už nusikalstamą veiką“⁵⁹.

102. Abi nurodytos priežastys nėra lemiamos, tačiau iš jų matyti, kad Chartijoje įtvirtintas *lex mitior* principas taikomas tik materialinės baudžiamosios teisės, o ne baudžiamojo proceso teisės normoms.

⁵⁷ EŽTT sprendimo *Scoppola prieš Italiją* 108 punktą.

⁵⁸ EŽTT sprendimo *Scoppola prieš Italiją* 109 punktą ir 2014 m. kovo 18 d. EŽTT sprendimo *Öcalan prieš Turkiją* (Nr. 2) (CE:ECHR:2014:0318JUD002406903) 175 punktą. Taip pat žr. 2016 m. sausio 12 d. EŽTT sprendimo *Gouarré Patt prieš Andorą* (CE:ECHR:2016:0112JUD003342710) 28 punktą, 2016 m. liepos 12 d. EŽTT sprendimo *Ruban prieš Ukrainą* (CE:ECHR:2016:0712JUD000892711) 37 punktą ir 2017 m. sausio 24 d. EŽTT sprendimo *Koprivnikar prieš Slovėniją* (CE:ECHR:2017:0124JUD006750313) 49 punktą.

⁵⁹ Sprendimo *Clergeau* 33 punktą ir Sprendimo *Paoletti* 27 punktą.

103. Jeigu taip yra, kiekvienu atveju reikės nustatyti, kada senaties terminas ir jo nutraukimas yra materialinio pobūdžio, o kada – tik procesinio pobūdžio, taikant Chartijos 49 straipsnį. Tai svarbus paaiškinimas, nes baudžiamojo proceso teisės normose paprastai laikomasi taisyklės *tempus regit actum*.

104. Rumunijos aukščiausių teismų jurisprudencijoje pripažinta, kad šioje šalyje baudžiamosios atsakomybės senatį reglamentuojančios taisyklės yra materialinės. Kaip Teisingumo Teismas pripažino Sprendime *M. A. S. ir M. B.*, nėra jokios Sąjungos teisės nuostatos, pagal kurią tokia nacionalinė jurisprudencija būtų draudžiama.

105. Sąjungos finansinių interesų apsauga skiriant baudžiamąsias sankcijas patenka į Sąjungos ir valstybių narių pasidalijamosios kompetencijos sritį, kaip tai suprantama pagal SESV 4 straipsnio 2 dalį.

106. Klostantis nagrinėjamos faktinėms aplinkybėms Sąjungos teisės aktų leidėjas dar nebuvo suderinęs baudžiamiesiems nusikaltimams PVM srityje taikytinos senaties tvarkos⁶⁰. Valstybės narės galėjo savo nuožiūra numatyti, kad pagal jų teisės sistemą baudžiamosios atsakomybės senaties taikymo ir nutraukimo tvarka priklauso baudžiamosios materialinės teisės sričiai⁶¹.

107. Kadangi baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus, kenkiančius Sąjungos finansiniams interesams, senaties tvarka nesuderinta, kiekviena valstybė narė pagal savo teisę sprendžia, ar jos senaties taisyklės yra procesinės, ar materialinės⁶².

108. Tiesa, Teisingumo Teismas Sprendime *Taricco* pripažino, kad baudžiamosios atsakomybės senaties taisyklės yra *procesinės*, kaip yra nurodęs EŽTT⁶³; **vis dėlto kitose bylose Teisingumo Teismas laikėsi kitokios pozicijos dėl senaties terminų**⁶⁴.

109. EŽTT jurisprudencijoje buvo linkstama šias teisės normas laikyti procesinėmis, nes jose nustatytos ne nusikalstamos veikos ir bausmės už jas, o tik išankstinės bylos tyrimo sąlygos⁶⁵. Vis dėlto EŽTT nusprendė, kad jeigu kaltinamasis nuteisiamas už nusikalstamą veiką, kurios senaties terminas jau suėjo, pažeidžiamas EŽTK 7 straipsnis⁶⁶.

⁶⁰ Vėliau šios rūšies nusikaltimams taikomos senaties taisyklės buvo iš dalies suderintos FIA direktyvos 12 straipsniu, tačiau taip pat nepaaiškinta, ar baudžiamosios atsakomybės senaties taisyklės yra materialinės, ar procesinės.

⁶¹ Kaip ir nusikalstamų veikų apibrėžtis ir bausmių nustatymas, kurių reguliavimui taip pat taikomas bausmių teisėtumo principas. Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 45 punktas.

⁶² Belgija, Vokietija ir Prancūzija yra nustačiusios procesinę senaties taisyklių sąvoką. Priešingai, Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Latvijoje, Švedijoje ir Rumunijoje šios taisyklės patenka į materialinės baudžiamosios teisės taikymo sritį. Lenkijoje ir Portugalijoje tos taisyklės yra ir materialinės, ir procesinės.

⁶³ Sprendimo *Taricco* 50–57 punktai.

⁶⁴ 2022 m. birželio 22 d. Sprendimo *Volvo ir DAF Trucks* (C-267/20, EU:C:2022:494) 46 punkte nustatyta: „<...> skirtingai nei procesiniai terminai, senaties terminas, lemiantis teisės pareikšti ieškinį išnykimą, priskiriamas prie materialiosios [materialinės] teisės, nes susijęs su galimybe pasinaudoti subjektine teise, kurios asmuo nebegali veiksmingai apginti teisme“. Dėl to 2014 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/104/ES dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo (OL L 349, 2014, p. 1), 10 straipsnis („Senaties terminai“) laikomas materialine, o ne procesine nuostata.

⁶⁵ 2000 m. birželio 22 d. EŽTT sprendimo *Coëme ir kiti prieš Belgiją* (CE:ECHR:2000:0622JUD003249296) 149 punktas, 2013 m. vasario 12 d. EŽTT sprendimo *Previti prieš Italiją* (CE:ECHR:2013:0212DEC000184508) 80 punktas ir 2015 m. rugsėjo 22 d. EŽTT sprendimo *Borcea prieš Rumuniją* (CE:ECHR:2015:0922DEC005595914) 64 punktas.

⁶⁶ 2022 m. balandžio 26 d. Patariamasis nuomonės Nr. P16-2021-001 dėl senaties taikymo tyrimams, apkaltinamiesiems nuosprendžiams ir sankcijoms už tokius nusikaltimus kaip kankinimai 72–77 punktai ir 2020 m. birželio 18 d. EŽTT sprendimo *Antia ir Khupenia prieš Gruziją* (CE:ECHR:2020:0618JUD000752310) 38–43 punktai.

110. Sprendime *M. A. S. ir M. B.*⁶⁷ Teisingumo Teismas Sprendimą *Taricco* patikslino (manau, kad teisingai) siekdamas:

- remtis EŽTT jurisprudencija dėl EŽTK 7 straipsnio 1 dalies, pagal kurią baudžiamosios teisės nuostatos turi atitikti tam tikrus galimybės susipažinti ir nuspėjamumo reikalavimus, kiek tai susiję su nusikaltimo apibrėžtimi ir bausmės nustatymu⁶⁸,
- akcentuoti, kad taikytino įstatymo apibrėžties reikalavimas reiškia, jog įstatyme turi būti aiškiai apibrėžti nusikaltimai ir už juos taikomos bausmės. Šis reikalavimas laikomas įvykdytu, jei teisės subjektas iš atitinkamos nuostatos teksto ir prireikus iš teismų pateikto jo išaiškinimo gali žinoti, kurie veiksmai ar neveikimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę⁶⁹,
- pabrėžti, kad nuspėjamumo, apibrėžties ir negaliojimo atgaline data reikalavimai, kuriuos apima principas „nėra nusikaltimų ir bausmių be įstatymo“, taip pat taikomi (Italijoje) senaties, susijusios su baudžiamaisiais nusikaltimais PVM srityje, tvarkai.

111. Atsižvelgdamas į Sprendimą *M. A. S. ir M. B.* manau, kad, kol Sąjungos teisė nesuderinta⁷⁰, kiekviena valstybė narė baudžiamosios atsakomybės senatį reglamentuojančias taisykles (žinoma, įskaitant taisykles, reglamentuojančias senaties terminų nutraukimą) gali ir toliau laikyti materialinėmis taisyklėmis. Be to, toms taisyklėms taikomas Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutiniame sakinyje įtvirtintas *lex mitior* principas.

b) *Lex mitior principas ir Konstitucinių Teismų sprendimai*

112. *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) ne tik nusprendė, kad baudžiamosios atsakomybės senatis priklauso materialinės baudžiamosios teisės sričiai, bet ir pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai 2009 m. Baudžiamojo kodekso 155 straipsnį dėl senaties terminų nutraukimo. Dėl šios jurisprudencijos 2018 m. birželio 25 d. – 2022 m. gegužės 30 d. senaties terminai buvo skaičiuojami nesant galimybės juos nutraukti.

113. Galima teigti, kad Konstitucinio Teismo sprendimai nėra „švelnesni baudžiamieji įstatymai“, nes jie nėra valstybės narės priimtose teisėkūros priemonėse. Vis dėlto manau, kad toks prieštaravimas turi būti atmestas.

114. *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas), pripažindamas 2009 m. Baudžiamojo kodekso 155 straipsnį prieštaraujančiu Konstitucijai, veikė kaip „negatyviosios teisės aktų leidėjas“⁷¹. Valstybėse, kuriose vykdoma koncentruota konstitucingumo kontrolė, įstatymų pripažinimas prieštaraujančiais Konstitucijai turi panašią vertę ir privalomąją galią kaip ir patys įstatymai, pripažinti visiškai ar iš dalies netaikytiniais (ir prireikus negaliojančiais) dėl to, kad neatitinka nacionalinės Konstitucijos. Tose šalyse įstatymų pripažinimas prieštaraujančiais

⁶⁷ Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 54–58 punktai.

⁶⁸ 1996 m. lapkričio 15 d. EŽTT sprendimo *Cantoni prieš Prancūziją* (CE:ECHR:1996:1115JUD001786291) 29 punktas, 2002 m. vasario 7 d. EŽTT sprendimo *E.K. prieš Turkiją* (CE:ECHR:2002:0207JUD002849695) 51 punktas, 2006 m. kovo 29 d. EŽTT sprendimo *Achour prieš Prancūziją* (CE:ECHR:2006:0329JUD006733501) 41 punktas ir 2011 m. rugsėjo 20 d. EŽTT sprendimo *OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos prieš Rusiją* (CE:ECHR:2011:0920JUD001490204) 567–570 punktai.

⁶⁹ 2017 m. kovo 28 d. Sprendimo *Rosneft* (C-72/15, EU:C:2017:236) 162 punktas.

⁷⁰ Teisingumo Teismas negali formuodamas jurisprudenciją suderinti teisės normų, kurių nepavyko suderinti Sąjungos teisės aktų leidėjui, net jei to būtų pageidaujama siekiant veiksmingiau kovoti su sunkiais Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiais nusikaltimais.

⁷¹ Kelsen, H., „La garantie juridictionnelle de la constitution (la justice constitutionnelle)“, *Revue du droit public et de la science politique en France et à l'étranger*, 1928, p. 197–257.

Konstitucijai turi *erga omnes* poveikį ir lemia tai, kad šie įstatymai visiškai arba iš dalies pašalinami iš teisės sistemos (Ispanijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Lietuvoje, Rumunijoje, Vokietijoje arba Italijoje).

115. Taigi manau, kad siekiant *lex mitior* taikyti atgaline data nėra skirtumo, ar baudžiamasis įstatymas visiškai arba iš dalies panaikintas vėlesniu įstatymu (teisės aktų leidėjo sprendimais), ar jis visiškai arba iš dalies pašalintas iš teisės sistemos, pripažinus jį prieštaraujančiu Konstitucijai (Konstitucinio Teismo sprendimais)⁷².

116. Vadinas, toks teisės akto pripažinimas prieštaraujančiu Konstitucijai, kaip *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendimais Nr. 297/2018 ir Nr. 358/2022, iš esmės prilygsta teisės akto pakeitimui siekiant taikyti *lex mitior* principą. Šis pripažinimas yra privalomas visoms valdžios institucijoms, įskaitant teismus⁷³, nors teismai išlaiko kompetenciją vertinti, ar nacionalinės teisės norma, kurią Konstitucinis Teismas pripažino atitinkančia Konstituciją, yra suderinama su Sąjungos teise⁷⁴.

117. Nagrinėjamoje byloje *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendimuose Nr. 297/2018 ir Nr. 358/2022 Rumunijos konstitucinės teisės klausimą išnagrinėjo nepateikdamas išvadų dėl šios teisės atitikties Sąjungos teisei ir „nekvestionuodamas“ Sąjungos teisės viršenybės.

118. Teisingumo Teismas, minėdamas „įstatymų kaitą laiko atžvilgiu“, terminą „įstatymai“ vartoja plačiąja prasme. Šio termino reikšmė neabejotinai apima valstybių narių teisėkūros institucijų priimtus įstatymus, taip pat tų įstatymų pakeitimus, padarytus Konstituciniam Teismui pripažinus, kad jie prieštarauja Konstitucijai. Manau, kad šis teiginys labiau susijęs su pareiga neaiškinti Chartijos saugomų teisių taip, kad būtų apribotas jų turinys.

119. EŽTT sprendimas byloje *Ruban prieš Ukrainą* neprieštarauja mano siūlomam aiškinimui. Toje byloje buvo pateiktas klausimas dėl galimo *lex mitior* principo pažeidimo, kurį padarė Ukrainos valstybė dėl jos Konstitucinio Teismo sprendimo. EŽTT paneigė, kad pažeistas EŽTK 7 straipsnis, tačiau teisės akto pripažinimą prieštaraujančiu Konstitucijai analizavo taip, tarsi tai būtų teisės akto pakeitimas, ir neginčijo, kad ši konstitucinė jurisprudencija nereiškia „įstatymų“ kaitos laiko atžvilgiu⁷⁵.

⁷² Panašiu klausimu žr. 2021 m. birželio 8 d. *Cour de cassation, chambre criminelle* (Kasacinio Teismo Baudžiamųjų bylų kolegija, Prancūzija) sprendimą Nr. 20-87.078 (FR:CCASS:2021:CR00864): „pagal Konstitucijos 62 straipsnį *Conseil constitutionnel* (Konstitucinė Taryba, Prancūzija) sprendimai yra privalomi valdžios institucijoms ir visoms administracinėms bei teisminėms institucijoms, o jų nuostatos, kuriomis teisės aktas pripažintas neatitinkančiu Konstitucijos, ar juose pateiktos aiškinimo išlygos, dėl kurių, laikantis tuose sprendimuose nustatytų terminų, sąlygų ir apribojimų, nusikalstama veika nebėra inkriminuojama, turi būti vertinamos kaip įstatymai taikant Baudžiamojo kodekso 112-4 straipsnio antrą pastraipą“ (pasviruoju šriftu išskirta mano). Minėtame Prancūzijos baudžiamojo kodekso straipsnyje numatyta, kad bausmės vykdymas nutraukiamas, jeigu bausmė paskirta už veiką, kuri pagal paskelbus nuosprendį priimtą įstatymą nebėra nusikalstama veika.

⁷³ Teisingumo Teismas pakartojo, kad pagal ESS 2 straipsnį ir 19 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą arba Sprendimą 2006/928 nedraudžiami nacionalinės teisės aktai ar praktika, pagal kuriuos Konstitucinio Teismo sprendimai yra privalomi bendrosios kompetencijos teismams. Šis teiginys reiškia, kad pagal nacionalinę teisę užtikrinamas Konstitucinio Teismo nepriklausomumas, be kita ko, nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios. Iš kitose bylose ir nagrinėjamoje byloje pateiktų prašymų priimti prejudicinį sprendimą nematyti nieko, kas leistų manyti, kad *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas), kuris turi, be kita ko, kontroliuoti įstatymų ir nutarimų atitiktį Konstitucijai ir spręsti teisinius valdžios institucijų konstitucinio pobūdžio ginčus, kaip numatyta Rumunijos Konstitucijos 146 straipsnio d ir e punktuose, netenkina nepriklausomumo reikalavimų, privalomų pagal Sąjungos teisę (šiuo klausimu žr. Sprendimo *euro Box Promotion* 230 ir 232 punktus ir 2022 m. vasario 22 d. Sprendimo *RS (Konstitucinio Teismo sprendimų poveikis)* (C-430/21, EU:C:2022:99, toliau – Sprendimas RS) 44 punktą).

⁷⁴ Sprendimo *RS* 45 ir 46 punktai.

⁷⁵ 2016 m. liepos 12 d. EŽTT sprendimo *Ruban prieš Ukrainą* (CE:ECHR:2016:0712JUD000892711) 41–46 punktai.

c) *Lex mitior ir galutiniai baudžiamieji nuosprendžiai*

120. Sprendime *Scoppola prieš Italiją* EŽTT buvo linkęs pripažinti, kad *lex mitior* principas taikomas tik baudžiamosioms byloms, kuriose dar nepriimtas galutinis nuosprendis⁷⁶. Vis dėlto keliose vėlesnėse bylose jis nustatė, kad šis principas taip pat taikomas galutiniams nuosprendžiams, jeigu nacionalinėje teisėje numatyta tokia galimybė⁷⁷.

121. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad Teisingumo Teismas *lex mitior* principą taip pat taiko tik galutiniams nuosprendžiams⁷⁸. Vis dėlto manau, kad toks įspūdis būtų skubotas atsižvelgiant į tai, kad byloje *Delvigne* nagrinėtuose nacionalinės teisės aktuose nuteistiesiems buvo suteikta galimybė pagal naująjį įstatymą peržiūrėti padėtį, susidariusią dėl ankstesnio galutinio apkaltinamojo nuosprendžio.

122. Laikausi nuomonės, kad *lex mitior* principas taip pat turi būti taikomas vykdomiems galutiniams baudžiamiesiems nuosprendžiams. Pripažįstu, kad taip yra ne visose Sąjungos valstybėse narėse, nors kai kurios iš jų priėmė tokį sprendimą⁷⁹. Net ir tais atvejais, kai pagal bendrąją taisyklę *lex mitior* principas netaikomas *res judicata* galią turintiems baudžiamiesiems nuosprendžiams, yra daug šios taisyklės išimčių. Pavyzdžiui, dažnai šios rūšies nuosprendžiams teisės aktas atgaline data taikomas *in melius* tada, kai tai numatyta naujuose baudžiamosios teisės aktuose, kai veika yra dekriminalizuota⁸⁰ arba kai Konstitucinis Teismas pripažįsta baudžiamąjį įstatymą prieštaraujančiu Konstitucijai⁸¹.

123. Bet kuriuo atveju Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutiniame sakinyje įtvirtintas principas turi savarankišką reikšmę, nepriklausančią nuo valstybių narių priimtų sprendimų įvairovės, ir, kaip minėjau, pagal šią nuostatą suteiktinas apsaugos lygis turi būti aukštas, o ne *de minimis*.

124. Nelogiška teisės aktų leidėjo pakeistas vertybes (arba baudžiamąsias taisykles) taikyti tik kaltinamiesiems ir jų netaikyti tiems, kurie už panašias veikas atlieka bausmes pagal galutinius apkaltinamuosius nuosprendžius. Nelogiškumas akivaizdžiausias tuo atveju, kai vėlesniu įstatymu dekriminalizuojamos veikos, už kurias anksčiau buvo baudžiama (*abolitio criminis*). Vadovaujantis teisingumu pagrįsta teisine sąmone nepriimtina, kad tokiu atveju, taikant vien laikinus pagrindus, galutiniu apkaltinamuoju nuosprendžiu už vieną iš tų veikų nuteisti asmenys lieka kalėjime, o tas pačias veikas įvykdę asmenys, kurie dar laukia nuosprendžio, atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės.

⁷⁶ EŽTT sprendimo *Scoppola prieš Italiją* 109 punkte nurodyta: „jeigu baudžiamasis įstatymas, galiojęs tuo metu, kai padaryta nusikalstama veika, ir paskesni baudžiamieji įstatymai, priimti prieš priimant galutinį nuosprendį, skiriasi, teismas turi taikyti tą įstatymą, kurio nuostatos yra palankesnės kaltinamajam“.

⁷⁷ 2016 m. sausio 12 d. EŽTT sprendimo *Gouarré Patte prieš Andorą* (CE:ECHR:2016:0112JUD003342710) 33–36 punktai, 2016 m. liepos 12 d. EŽTT sprendimo *Ruban prieš Ukrainą* (CE:ECHR:2016:0712JUD000892711) 39 punktas ir 2017 m. sausio 24 d. EŽTT sprendimo *Koprivnikar prieš Slovėniją* (CE:ECHR:2017:0124JUD006750313) 49 punktas.

⁷⁸ 2015 m. spalio 6 d. Sprendimo *Delvigne* (C-650/13, EU:C:2015:648) 56 punktas.

⁷⁹ Pagal *Código Penal español* (Ispanijos baudžiamasis kodeksas) 23 straipsnio 2 dalį nusikaltėliui palankūs baudžiamieji įstatymai galioja atgaline data, net jei jų įsigaliojimo dieną jau buvo priimtas galutinis nuosprendis ir asmuo atlikinėjo bausmę. Panašios nuostatos numatytos Lietuvos, Portugalijos ar Lenkijos teisės sistemose.

⁸⁰ Tai numatyta, pavyzdžiui, Prancūzijos baudžiamosios kodekso 112-4 straipsnio antrame sakinyje ir Italijos baudžiamosios kodekso 2 straipsnio 2 dalyje.

⁸¹ Vokietijoje pagal 1987 m. balandžio 7 d. Baudžiamosios proceso kodekso (*BGBI. I*, p. 1074 ir paskesni, ypač p. 1319), iš dalies pakeisto 2022 m. kovo 25 d. įstatymu (*BGBI. I*, p. 571), nuteistasis gali prašyti atnaujinti baudžiamąjį procesą, jau užbaigtą priėmus *res judicata* galią turintį nuosprendį, jeigu šis nuosprendis pagrįstas teisės norma, kurią *Bundesverfassungsgericht* (Federalinis Konstitucinis Teismas, Vokietija) pripažino prieštaraujančia Konstitucijai ir neatitinkančia Pagrindinio įstatymo arba negaliojančia, arba neatitinkančia šio teismo pateikto Pagrindinio įstatymo išaiškinimo. Žr. Schmidt-Bleibtreu, Klein, Bethge, *Bundesverfassungsgerichtsgesetz*, 62 leidimas, 2022, C.H. Beck, Miunchenas, 25 komentaro 79 punktą.

125. Tą pačią teisingumo ir nuoseklumo taisyklę, kuri pagal *lex mitior* galioja kaltinamiesiems, galima taikyti ir jau nuteistiems asmenims. Kartu, yra neteisinga dviem asmenims, kurie tą pačią dieną įvykdė panašias veikas, šį principą taikyti arba jo netaikyti vien dėl to, kad vieno iš jų atveju baudžiamasis procesas buvo baigtas greičiau, priėmus galutinį apkaltinamąjį nuosprendį, o kito, dar galutinai nuteisto, atveju jis užtruko ilgiau.

126. Siekiant išvengti tokio nenuoseklumo, kaip minėtasis, švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymo atgaline data principo logika turi būti taikoma ir tada, kai priimti galutiniai baudžiamieji nuosprendžiai. Tiesa, toks sprendimas vis dėlto reiškia, kad reikia peržiūrėti *res judicata* galią turinčius apkaltinamuosius nuosprendžius, tačiau manau, kad šis prieštaravimas nėra neįveikiamas. Jis nėra neįveikiamas tais atvejais, kai anksčiau nusikaltimais laikytos veikos buvo dekriminalizuotos, ir nematau priežasčių, kodėl turėtų būti neįveikiamas kitais įstatymų kaitos laiko atžvilgiu atvejais⁸².

127. Siekiant galutinius nuosprendžius peržiūrėti dėl to, kad taikomas *lex mitior*, nacionalinėje teisėje turi būti numatyta nuteistojo prašymu vykdoma procesinė tokios peržiūros procedūra. Kaip nurodyta nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, Rumunijoje ši procedūra yra specialiojo skundo dėl panaikinimo pateikimas pagal Rumunijos baudžiamojo proceso kodekso 426 straipsnio 1 dalies b punktą, atsižvelgiant į *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Aukščiausiasis Kasacinis ir Teisingumo Teismas) sprendime Nr. 67/2022 nustatytus apribojimus.

d) Tarpinė išvada

128. Taigi Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutiniame sakinyje įtvirtintą švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymo atgaline data principą siūlau aiškinti taip:

- šis principas taikomas taisyklėms dėl baudžiamosios atsakomybės senaties nutraukimo, jeigu nacionalinėje baudžiamojoje teisėje šios taisyklės laikomos materialinėmis;
- pagal jį atvejai, kai baudžiamasis įstatymas iš dalies keičiamas dėl to, kad nacionalinis Konstitucinis Teismas pripažino jį prieštaraujančiu Konstitucijai, laikomi prilygstančiais baudžiamųjų įstatymų kaitos laiko atžvilgiu atvejams, ir
- principas taikomas vykstantiems baudžiamiesiems procesams ir galutiniams nuosprendžiams, jeigu tai numatyta nacionalinėje teisėje, ir net kaip bendroji taisyklė.

129. Nagrinėjamoje byloje, remiantis Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutiniame sakinyje numatytu švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymo atgaline data principu, pateisinama atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės nuteistuosius, kuriems anksčiau buvo taikoma baudžiamosios atsakomybės senaties nutraukimo tvarka, vėliau pripažinta prieštaraujančia Konstitucijai, jeigu yra nagrinėjamos sritys, kuriose taikoma Sąjungos teisė. Taigi atleidžiama nuo baudžiamosios atsakomybės už stambaus masto sukčiavimą, kenkiantį Sąjungos finansiniams interesams, – nusikaltimus, kuriais pažeidžiamas SESV 325 straipsnis ir Sprendimas 2006/928.

130. Vadinas, Sąjungos teisėje nereikalaujama, kad nagrinėjama *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) jurisprudencija būtų netaikoma susiklosčius situacijai, kaip aprašytoji, net jei jos pasekmės lemia asmenų, įvykdžiusių kai kuriuos iš tų nusikaltimų, nebaudžiamumą.

⁸² *Lex mitior* principo taikymą galima derinti – taikyti šį principą, be kita ko, kai įstatymai yra tik laikini arba juose numatytos tik baudos, arba įstatymai priimti dėl išskirtinių situacijų, kurios vėliau išnyksta.

5. *Palankesnis lex mitior principio apsaugos standartas Rumunijos teisėje*

131. Jeigu, priešingai, nei siūlau, Teisingumo Teismas nuspręstų, kad šioje byloje Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutiniame sakinyje numatytas švelnesnio baudžiamojo įstatymo principas atgaline data netaikomas, reiktų išnagrinėti, ar Rumunijos teisėje nustatytas aukštesnis *lex mitior* principo apsaugos standartas.

132. Valstybės narės teismui gali tekti nagrinėti situaciją, kaip šioje byloje, kai turi būti įvertinta nacionalinės nuostatos ar priemonės, kuria įgyvendinama Sąjungos teisė, kaip tai suprantama pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį, atitiktis pagrindinėms teisėms.

133. Jeigu tokiomis aplinkybėmis valstybių narių veiksmai nėra visiškai nulemti Sąjungos teisės, nacionalinės institucijos ir teismai išlaiko teisę taikyti nacionalinius pagrindinių teisių apsaugos standartus, kaip patvirtinta Chartijos 53 straipsnyje.

134. Rumunijos teisėje nacionalinis švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymo atgaline data principo apsaugos standartas nustatytas Konstitucijos 15 straipsnio 2 dalyje ir 2009 m. Baudžiamojo kodekso 5 straipsnio 1 dalyje; jų taikymo sritį apibrėžė *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas).

135. Kaip minėjau, *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) ir *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Aukščiausiasis Kasacinis ir Teisingumo Teismas) jurisprudencijoje nurodyta, kad baudžiamosios atsakomybės senaties ir senaties terminų nutraukimo taisyklės yra materialinės, todėl joms taikomas *lex mitior* principas⁸³.

136. *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendimuose Nr. 297/2018 ir Nr. 358/2022 pabrėžta, kad, taikant šį principą, 2018 m. birželio 25 d. – 2022 m. gegužės 30 d. nebuvo jokio baudžiamosios atsakomybės senaties terminų nutraukimo pagrindo.

137. Teisingumo Teismas nustatė, kad siekiant taikyti šį Rumunijos teisėje įtvirtintą nacionalinį švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymo atgaline data principo apsaugos standartą turi būti įvykdytos dvi sąlygos⁸⁴:

- jo taikymas neturi pažeisti Chartijoje numatyto apsaugos lygio, kaip tai išaiškino Teisingumo Teismas,
- jis taip pat neturi pažeisti Sąjungos teisės viršenybės, vienovės ir veiksmingumo.

138. Dėl pirmosios sąlygos pažymėtina, kad Sąjungos teisėje nėra nustatyta konkrečios tvarkos šioje srityje. Taigi taikant Rumunijos apsaugos standartą nepažeidžiamas Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutiniame sakinyje nurodytas apsaugos lygis.

139. Sunkiau yra nustatyti, ar Rumunijos teisėje numatytas *lex mitior* principo apsaugos standartas trukdo Sąjungos teisės vienovei, viršenybei ir veiksmingumui, nes nelengva suderinti jurisprudenciją, įtvirtiną, pirma, Sprendime *M. A. S. ir M. B.* ir, antra, Sprendime *euro Box Promotion*.

⁸³ Žr. visų pirma *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Aukščiausiasis Kasacinis ir Teisingumo Teismas) sprendimą Nr. 67/2022.

⁸⁴ Sprendimo *Åkerberg Fransson* 29 punktą, 2013 m. vasario 26 d. Sprendimo *Melloni* (C-399/11, EU:C:2013:107) 60 punktą, Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 47 punktą, 2019 m. liepos 29 d. Sprendimo *Pelham ir kt.* (C-476/17, EU:C:2019:624) 80 punktą ir Sprendimo *euro Box Promotion* 211 punktą.

140. Sprendime *M. A. S. ir M. B.* Teisingumo Teismas:

- pripažino, kad tuo momentu Italijos Respublika galėjo numatyti, kad jos teisės sistemoje baudžiamosios atsakomybės senaties taikymo tvarka, kaip ir taisyklės dėl nusikaltimų apibrėžties ir bausmių nustatymo, priklauso baudžiamosios materialinės teisės sričiai ir dėl to jai, kaip ir toms taisyklėms, taikomas principas „nėra nusikaltimų ir bausmių be įstatymo“⁸⁵,
- nurodė, kad Italijos Respublika gali taikyti aukštesnį nacionalinį principo „nėra nusikaltimų ir bausmių be įstatymo“ apsaugos standartą, nei nustatytas Sąjungos teisėje, jeigu šis taikymas nepažeidžia Sąjungos teisės viršenybės, vienovės ir veiksmingumo⁸⁶,
- atsižvelgdamas į Italijos Konstitucinio Teismo argumentus dėl Sprendimo *Taricco* taikymo neigiamo poveikio jos Konstitucijoje įtvirtintam principui „nėra nusikaltimų ir bausmių be įstatymo“, pažymėjo, kad nacionalinis teismas turi patikrinti, ar dėl Baudžiamojo kodekso teisės normų (užkertančių kelią skirti veiksmingas ir atgrasomas sankcijas daugeliu sukčiavimo stambiu mastu, kenkiančio Sąjungos finansiniams interesams, atvejų) netaikymo Italijos teisės sistemoje atsiranda netikrumas, susijęs su taikytinos senaties tvarkos nustatymu, kuriuo nepaisoma bausmių teisėtumo principo⁸⁷,
- konstatavo, kad jeigu nacionalinis teismas nuspręstų, jog pareiga netaikyti Baudžiamojo proceso nuostatų dėl baudžiamosios atsakomybės senaties pažeidžia principą „nėra nusikaltimų ir bausmių be įstatymo“, nereikėtų jos vykdyti, net jeigu jos vykdymas leistų ištaisyti su Sąjungos teise nesuderinamą nacionalinę situaciją⁸⁸.

141. Taigi Teisingumo Teismas pripažino, kad Sąjungos teisės viršenybės principo taikymas ribojamas: nacionaliniai teismai gali taikyti Sąjungos teisei prieštaraujančias nacionalinės teisės normas siekdami apsaugoti pagrindinę teisę (į bausmių teisėtumą), kuri nacionalinėje teisėje užtikrinama taikant aukštesnį standartą nei nustatytasis Sąjungos teisėje⁸⁹.

142. Vadinasi, Sprendime *M. A. S. ir M. B.* nereikalaujama, kad nacionalinis teismas teiktų absoliučią pirmenybę Sąjungos finansinių interesų apsaugai tiek, kad šie interesai būtų laikomi svarbesniais už pagrindinę teisę, kaip antai principą „nėra nusikaltimų ir bausmių be įstatymo“.

143. Sprendime *euro Box Promotion* Teisingumo Teismas analizavo Rumunijos teisės aktus ir konstitucinę jurisprudenciją⁹⁰, dėl kurių, kaip ir dėl byloje *M. A. S. ir M. B.* nagrinėtų Italijos teisės aktų, galėjo kilti sisteminė rizika, kad bus nenubausta už veikas, sudarančias Sąjungos finansiniams interesams kenkiančius sunkius sukčiavimo nusikaltimus, taip pažeidžiant SESV 325 straipsnio 1 dalyje numatytą pareigą. Pateikęs analizę Teisingumo Teismas pripažino, kad:

- prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turėjo užtikrinti būtiną Chartijos 47 straipsnio antros pastraipos pirmame sakinyje įtvirtintų pagrindinių teisių, t. y. kiekvieno

⁸⁵ Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 45 ir 58 punktai.

⁸⁶ Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 47 ir 48 punktai.

⁸⁷ Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 49, 50 ir 59 punktai.

⁸⁸ Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 59 ir 61 punktai.

⁸⁹ Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 41, 42 ir 60 punktai.

⁹⁰ Pagal juos nuosprendžiai korupcijos ir sukčiavimo PVM srityje bylose, kurias pirmąja instancija priėmė ne specializuotos konkrečios sudėties teismo kolegijos arba – apeliacine instancija – ne konkrečios sudėties teismo kolegijos, kurių visi nariai skirti traukiant burtus, yra absoliučiai negaliojantys, todėl atitinkamos korupcijos ir sukčiavimo PVM srityje bylos turi būti peržiūrimos (tam tikrais atvejais teikiant specialiuosius skundus dėl įsiteisėjusių nuosprendžių) pirmosios ir (arba) antrosios instancijos teismuose.

asmens teisės į tai, kad jo byla per kiek įmanoma trumpesnę laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas teismas, laikymasi,

- „<...> pažeidimas, padarytas sudarant teismo kolegijos sudėtį, lemia ir Chartijos 47 straipsnio antros pastraipos pirmo sakinio pažeidimą, ypač kai šis pažeidimas yra tokio pobūdžio ir sunkumo, kad kyla realus pavojus, jog kita valdžia, visų pirma vykdomoji, gali nepagrįstai pasinaudoti diskrecija, pažeisdama viso teismo kolegijų sudėties sudarymo proceso rezultata, ir dėl to teisės subjektams kyla pagrįstų abejonių dėl vieno ar kelių atitinkamų teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo“⁹¹,
- taikant praktiką, susijusią su Rumunijos teismo kolegijų specializacija ir sudėtimi korupcijos bylose, nepažeistas Chartijos 47 straipsnio antros pastraipos pirmas sakiny, taigi tai buvo kitoks atvejis nei tas, dėl kurio priimtas Sprendimas *M. A. S. ir M. B.* Dėl to „<...> iš Chartijos 47 straipsnio antros pastraipos pirmo sakinio kylantys reikalavimai nekliudo netaikyti jurisprudencijos, suformuotos [konstituciniuose] sprendimuose“⁹²,
- Rumunijos teisės aktai ir konstitucinė jurisprudencija dėl reikalavimo, pagal kurį nuosprendžius korupcijos bylose apeliacine tvarka turi priimti konkrečios sudėties teismo kolegija, kurios visi nariai skiriami traukiant burtus, yra nacionalinis pagrindinių teisių apsaugos standartas⁹³,
- šis nacionalinis apsaugos standartas gali prieštarauti Sąjungos teisės, visų pirma SESV 325 straipsnio 1 dalies, siejamos su FIA konvencijos 2 straipsniu ir Sprendimu 2006/928, viršenybės, vienovės ir veiksmingumo principams, nes kyla sisteminė rizika, kad nebus nubausta už Sąjungos finansiniams interesams kenkiančius sunkius sukčiavimo nusikaltimus sudarančias veikas arba korupciją apskritai⁹⁴.

144. Manau, kad nagrinėjama byla panašesnė į tą, kurioje priimtas Sprendimas *M. A. S. ir M. B.*, nei į tą, kurią išnagrinėjus priimtas Sprendimas *euro Box Promotion*. Pastarajame sprendime Teisingumo Teismas pripažino, kad taikant Aukščiausiojo Kasacinio ir Teisingumo Teismo specializuotų kolegijų sudarymo korupcijos bylose praktiką, kurią Rumunijos Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančia Konstitucijai, nebuvo pažeistas Chartijos 47 straipsnio antros pastraipos pirmas sakiny. Rumunijos teisėje taip pat nebuvo aiškaus nacionalinio teisės į nepriklausomą teismą, įsteigtą pagal įstatymą, apsaugos standarto. Taip per teismo posėdį tvirtino viena iš bylos šalių, atsakydama į Teisingumo Teismo klausimą, tačiau Rumunijos vyriausybė ir Komisija paneigė, kad tokia situacija yra susiklosčiusi⁹⁵.

⁹¹ Sprendimo *euro Box Promotion* 206 punktas. 207 punkte Teisingumo Teismas pridūrė: „[N]ors pagrindinėse bylose nagrinėjamuose sprendimuose Konstitucinis Teismas nusprendė, kad ankstesnė Aukščiausiojo [K]asacinio ir [T]eisingumo [T]eismo jurisprudencija, grindžiama, be kita ko, to paties teismo Organizavimo ir administracinio darbo tvarkos taisyklėmis, susijusiomis su konkrečios sudėties korupcijos bylas nagrinėjančių teismo kolegijų sudarymu, neatitinka taikomų nacionalinės teisės normų, nepanašu, kad dėl tokios praktikos akivaizdžiai pažeidžiama pagrindinė Rumunijos teismų sistemos taisyklė ir gali būti ginčijama, kad korupcijos bylas nagrinėjančių konkrečios sudėties Aukščiausiojo [K]asacinio ir [T]eisingumo [T]eismo kolegijų, sudarytų vadovaujantis iki šių Konstitucinio Teismo sprendimų galiojusia minėta praktika, pobūdis toks pats, kaip ir „pagal įstatymą įsteigto teismo“.“

⁹² Sprendimo *euro Box Promotion* 209 punktas.

⁹³ Sprendimo *euro Box Promotion* 210 punktas.

⁹⁴ Sprendimo *euro Box Promotion* 212 punktas.

⁹⁵ Sprendimo *euro Box Promotion* 210 punktas.

145. Bet kuriuo atveju manau, kad tokios pagrindinės teisės, kaip teisė atgaline data taikyti švelnesnį baudžiamąjį įstatymą, apribojimo negalima pateisinti sisteminė nebaudžiamumo už sunkius nusikaltimus, kenkiančius Sąjungos finansiniams interesams, rizika, kai valstybės narės konstitucinėje sistemoje šios teisės apsaugos standartas yra aukštesnis nei nustatytasis Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutiniame sakinyje.

146. Taigi, jeigu nebūtų pritarta mano siūlomam Chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutinio sakinio aiškinimui, taikant *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) jurisprudenciją dėl baudžiamosios atsakomybės senaties nutraukimo pagrindų nebuvimo 2018–2022 m. būtų įtvirtintas aukštesnis nacionalinis *lex mitior* taikymo atgaline data principo apsaugos standartas, nei numatytasis tame Chartijos straipsnyje.

147. Tiesa, kaip išnagrinėjau ir kaip pabrėžia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, dėl šio nacionalinio standarto gali kilti rizika, kad nebus nubausti asmenys, patraukti baudžiamojon atsakomybėn už stambaus masto sukčiavimą, kenkiantį Sąjungos finansiniams interesams.

148. Vis dėlto taikant Sprendimu *M. A. S. ir M. B.* sukurtą precedentą kilo ta pati nebaudžiamumo rizika ir nematau pagrindo vengti jos nagrinėjamoje byloje. Šiuo atveju, taip pat kaip byloje *M. A. S. ir M. B.* ir priešingai nei byloje *euro Box Promotion*, akivaizdžiai egzistuoja aukštesnis nacionalinis *lex mitior* principo apsaugos standartas.

149. Sąjungos finansiniai interesai neabejotinai turi būti apsaugoti, tačiau jie negali būti svarbesni už tokios pagrindinės teisės, kaip teisė naudotis švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymo atgaline data principu, apsaugą.

150. Teise grindžiamoje bendruomenėje, kaip antai Sąjungoje, pagrindinės teisės yra ne mažiau svarbios nei jos finansiniai interesai. Kitaip tariant, Sąjungos finansiniai interesai negali būti saugomi pažeidžiant pagrindines teises.

151. Jeigu SESV 325 straipsnis ir jį įgyvendinančios teisės normos taikomos netinkamai ir vienoje ar keliose valstybėse kyla sisteminė nebaudžiamumo rizika, Sąjunga turi kitų teisinių mechanizmų, kaip reaguoti, pavyzdžiui, ieškinį dėl įsipareigojimų neįvykdymo. Manau, kad tai, jog *lex mitior* principo apsaugos lygis sumažinamas siekiant geriau apsaugoti Sąjungos finansinius interesus, neatitinka ESS 2 straipsnyje įtvirtintos teisinės valstybės vertybės.

152. Taigi Sąjungos teisės viršenybė šiuo atveju neturi poveikio ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nėra įpareigotas netaikyti *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) jurisprudencijos, siekiant užtikrinti SESV 325 straipsnio 1 dalies ir Sprendimo 2006/928 laikymąsi. Priešingai, šia jurisprudencija turi būti vadovaujama siekiant išsaugoti Rumunijos teisėje numatytą aukštesnį *lex mitior* principo apsaugos standartą, kuris dėl savo pobūdžio yra naudingas nusikalstamas veikas padariusiems asmenims.

153. Toks sprendimas taip pat labiausiai atitinka bausmių teisėtumo principą ir jo reikalavimus dėl taikytinos baudžiamosios teisės nuspėjamumo ir apibrėžties⁹⁶. *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendimuose, papildytuose *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Aukščiausiasis Kasacinis ir Teisingumo Teismas) sprendimu, buvo išaiškinta 2009 m. Baudžiamojo kodekso 155 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta baudžiamosios atsakomybės senaties

⁹⁶ Sprendimo *M. A. S. ir M. B.* 55 ir 56 punktai.

nutraukimo tvarka, bendrosios kompetencijos teismams kilus abejonių. Jeigu ši jurisprudencija nebūtų taikoma, atsirastų naujų neaiškumų dėl baudžiamosios atsakomybės senaties termino nutraukimo 2018–2022 m.

C. Trečiasis prejudicinis klausimas

154. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas trečiąjį klausimą suformulavo tuo atveju, jeigu Teisingumo Teismas į pirmuosius du klausimus atsakytų teigiamai (ir tik jeigu nebūtų galima pateikti Sąjungos teisę atitinkančio aiškinimo).

155. Kadangi į du pirmuosius klausimus siūlau atsakyti neigiamai, trečiojo klausimo nagrinėti nereikia. Vis dėlto jį išnagrinėsiu, jeigu Teisingumo Teismas laikytųsi kitokios nuomonės.

156. Teisingumo Teismas jau yra priėmęs sprendimų dėl Rumunijos teismų sistemos aspektų⁹⁷, kuriais remiantis galima atsakyti į trečiąjį prejudicinį klausimą. Šiame klausime prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas akcentuoja galimybę taikyti teisėjams drausminę nuobaudą, jeigu jie nesilaiko Konstitucinio Teismo jurisprudencijos dėl to, kad ji neatitinka Sąjungos teisės.

157. Kaip pažymi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas⁹⁸ ir Rumunijos vyriausybė, Įstatymo Nr. 303/2004 99 straipsnio 5 punktas, pagal kurį *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) arba *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Aukščiausiasis Kasacinis ir Teisingumo Teismas) sprendimų, priimtų išnagrinėjus teisės interesais pateiktus apeliacinius skundus, nevykdymas laikytas drausminiu nusižengimu, buvo panaikintas priėmus Sprendimą *RS*.

158. Vis dėlto 2022 m. lapkričio 9 d. *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) sprendime Nr. 520/2022 nurodyta, kad už *Curtea Constituțională* (Konstitucinis Teismas) arba *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Aukščiausiasis Kasacinis ir Teisingumo Teismas) sprendimų nevykdymą teisėjams gali būti skiriama drausminė nuobauda, jeigu teisėjas veikė nesąžiningai arba labai aplaidžiai. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar ši nauja drausmės tvarka atitinka Sąjungos teisę.

159. Sprendimuose *Eurobox Promotion* ir *RS* yra pakankamai paaiškinimų, kuriais remiantis galima atsakyti į šį klausimą. Taigi tik pakartosiu kai kuriuos iš tuose sprendimuose pateiktų argumentų:

- „<...> dėl siekio išsaugoti teismų nepriklausomumą, be kita ko, negali būti visiškai atmesta teisėjo drausminės atsakomybės atsiradimo galimybė tam tikrais visiškai išimtiniais atvejais dėl tokio teisėjo priimtų teismo sprendimų. Iš tiesų tokiu nepriklausomumo reikalavimu nesiekama pritarti šiurkščiam ir visiškai nepateisinamam teisėjų elgesiui, pavyzdžiui, kai tyčia ir nesąžiningai arba dėl ypač didelio ir akivaizdaus aplaidumo pažeidžiamos nacionalinės ir Sąjungos teisės normos, kurių laikymąsi teisėjai turi užtikrinti, arba jei teisėjai elgiasi savavališkai ar atsisako vykdyti teisingumą, nors, turėdami teisėjo įgaliojimus, privalo išspręsti teisės subjektų, kurie į juos kreipėsi, ginčus“⁹⁹,

⁹⁷ Sprendimai *Asociația „Forumul Judecătorilor din România“*, euro *Box Promotion* ir *RS*.

⁹⁸ Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą 145 ir 146 punktai.

⁹⁹ Sprendimo *RS* 83 punktas, taip pat jame nurodyti 2021 m. liepos 15 d. Sprendimo *Komisija / Lenkija (Teisėjų drausmės tvarka)* (C-791/19, EU:C:2021:596) 137 punktas ir Sprendimo euro *Box Promotion* 238 punktas.

- „[v]is dėlto siekiant išsaugoti teismų nepriklausomumą ir neleisti, kad būtų nukrypta nuo teisėtų drausminės tvarkos tikslų, panaudojant šią tvarką politinei teismo sprendimų kontrolei arba siekiant daryti spaudimą teisėjams, svarbu, kad atitinkamas teisėjas negalėtų būti patrauktas drausminėn atsakomybėn vien dėl to, kad teismo sprendime galimai padaryta nacionalinės ir Sąjungos teisės normų aiškinimo ir taikymo klaidų ar faktinių aplinkybių ir įrodymų vertinimo klaidų“¹⁰⁰,
- „ESS 2 straipsnis ir 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa turi būti aiškinami kaip draudžiantys nacionalinės teisės nuostatas ar praktiką, pagal kurias nacionalinio teismo teisėjui gali kilti drausminė atsakomybė už bet kokią nacionalinio Konstitucinio Teismo sprendimų nesilaikymą“¹⁰¹,
- „ESS 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, siejama su ESS 2 straipsniu, 4 straipsnio 2 ir 3 dalimis, SESV 267 straipsniu ir Sąjungos teisės viršenybės principu, turi būti aiškinama taip, kad pagal ją draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos ar praktika, pagal kurias nacionalinio teismo teisėjui gali kilti drausminė atsakomybė dėl to, kad taikė Sąjungos teisę, kaip ją aiškina Teisingumo Teismas, ir nesilaikė atitinkamos valstybės narės Konstitucinio Teismo jurisprudencijos, nesuderinamos su Sąjungos teisės viršenybės principu“¹⁰².

160. Vadinas, atsakymas į trečiąjį prejudicinį klausimą turi būti toks pat kaip į ankstesnius klausimus.

V. Išvada

161. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau pateikti *Curtea de Apel Braşov* (Braşovo apeliacinis teismas, Rumunija) tokį atsakymą į prašymą priimti prejudicinį sprendimą:

„1. Taikant nacionalinės teisės aktus ir nacionalinę jurisprudenciją dėl baudžiamosios atsakomybės senaties terminų nutraukimo, dėl kurių subjektai lieka nenubausti už daugelį stambaus masto sukčiavimo, kenkiančio Sąjungos finansiniams interesams, veikų, iš esmės pažeidžiama SESV 325 straipsnio 1 dalis ir 2006 m. gruodžio 13 d. Komisijos sprendimas 2006/928/EB, nustatantis bendradarbiavimo su Rumunija ir jos pažangos siekiant orientacinių tikslų teismų reformos ir kovos su korupcija srityse patikrinimo mechanizmą.

Nacionalinis teismas nėra įpareigotas netaikyti šių nacionalinės teisės aktų ir jurisprudencijos, jeigu jie pateisinami tuo, kad taikomas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 49 straipsnio 1 dalies paskutiniame sakinyje įtvirtintas švelnesnio baudžiamąjo įstatymo galiojimo atgaline data principas arba, jo netaikant, nacionalinėje teisėje numatytas nacionalinis aukštesnis šio principo apsaugos standartas.

2. ESS 2 straipsnis ir 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa turi būti aiškinami taip, kad pagal juos draudžiami nacionalinės teisės aktai ar praktika, pagal kuriuos nacionalinio teismo teisėjui gali kilti drausminė atsakomybė už bet kokią nacionalinio Konstitucinio Teismo ar Aukščiausiojo Teismo sprendimų nesilaikymą. Vis dėlto pagal šias teisės normas nedraudžiama taikyti

¹⁰⁰ Sprendimo *RS* 84 punktą, taip pat jame nurodyti 2021 m. liepos 15 d. Sprendimo *Komisija / Lenkija (Teisėjų drausmės tvarka)* (C-791/19, EU:C:2021:596) 138 punktą ir Sprendimo *euro Box Promotion* 239 punktą.

¹⁰¹ Sprendimo *RS* 87 punktą ir jame nurodytas Sprendimo *euro Box Promotion* 242 punktą.

¹⁰² Sprendimo *RS* 93 punktą ir rezoliucinės dalies 2 punktą.

drausminės atsakomybės išimtiniais atvejais, esant šiurkščiam ir visiškai nepateisinamam teisėjų elgesiui, kai tyčia ir nesąžiningai arba dėl ypač didelio ir akivaizdaus aplaidumo pažeidžiamos nacionalinės ir Sąjungos teisės normos, kurių laikymąsi teisėjai turi užtikrinti.

ESS 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, siejama su ESS 2 straipsniu, 4 straipsnio 2 ir 3 dalimis, SESV 267 straipsniu ir Sąjungos teisės viršenybės principu, turi būti aiškinama taip, kad pagal ją draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos ar praktika, pagal kurias nacionalinio teismo teisėjui gali kilti drausminė atsakomybė dėl to, kad taikė Sąjungos teisę, kaip ją aiškina Teisingumo Teismas, ir nesilaikė atitinkamos valstybės narės Konstitucinio Teismo jurisprudencijos, nesuderinamos su Sąjungos teisės viršenybės principu.“